

TC
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
Yüksek Lisans

**SEÇİLMİŞ BAZI ŞİFALİ BİTKİLERİN TÜRK TEZYİNATINDAKİ YARI
ÜSLUPLAŞTIRMA ANLAYIŞIYLA YORUMLANMASI**

Hazırlayan
Hazal SALTAN YAVAŞ

Danışman
Doç. Aynur MAKTAL

İzmir/ 2023

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
Yüksek Lisans Tezi

**TÜRK TEZYİNÂTINDAKİ YARI ÜSLUPLAŞTIRMA ANLAYIŞIYLA,
SEÇİLMİŞ BAZI ŞİFALİ BİTKİLERİN YORUMLANMASI**

Hazırlayan
Hazal SALTAN

Danışman
Doç. Aynur MAKTAL

İzmir/ 2023

YEMİN METNİ

Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türk Tezyinâtındaki Yarı Üsluplaştırma Anlayışıyla, Seçilmiş Bazı Şifalı Bitkilerin Yorumlanması” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Tarih

Hazal SALTAN

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün/...../..... tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hazal Saltan'ın “**Türk Tezyinâtındaki Yarı Üsluplaştırma Anlayışıyla, Seçilmiş Bazı Şifalı Bitkilerin Yorumlanması**” konulu tezi incelenmiş ve aday /...../..... tarihinde, saat’da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyeleri tarafından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÖZET

Tarih içerisinde Türklerin ortaya koydukları eserlerde tabiatın çok dikkatli gözlemlendiği, doğa elemanlarının stilize ve sembolize edilerek uygulandığı görülür. Türk sanatında *üsluba/ çekmek* son derece önemli olmuştur. Bir başka deyişle *üsluplaştırma* islamiyetten önceki dönemlere ait Pazırık ve Noin-Ula kurganlarından çıkan örneklerde farklı yorumlamalarla karşımıza çıkmış olmakla birlikte, bu durum Anadolu kültürünün tüm eserlerinde hakim özellik olarak görülmektedir. Batı literatüründe *stilizasyon* olarak ifade edilen *üsluplaştırmaya* ait örnekler, tarihi süreçte klasik devrini yaşamış olup, Osmanlı Dönemi'nde *üsluplaştırma* anlayışının en güzel verilerini yazma eser tezyinat örneklerinden kumaş desenlerine kadar pek çok farklı disiplinlerdeki eserlerde yerini almıştır. *Üsluplaştırma* da en belirgin örnekler arasında yer alan *hatayi*, *rumi*, *bulut* gibi motiflerin başlangıçtaki biçimlerinden ne derece soyutlandığı Karamemi ekolü ile *yarı üsluplaştırma* olarak evrildiğini yine sayısız tarihi vesika ve örneklerinde izlenebilmektedir.

Bu husustan hareketle çalışmamızda, bulunduğumuz coğrafyada ve aynı zamanda şifalı bitki türlerinden olan dört çeşit seçilmiştir. Bunların yarı *üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanmasıyla yeni ve özgün motiflerin elde edilmesi böylece tezyinatımıza yeni motiflerin kazandırılması amaçlanmıştır. Örneklerine sıklıkla rastlamadığımız *pasiflora*, *filipendula*, *hodan* ve *enginar* bitki ve *çiçekleri* farklı bakış açıları ve duruş özelliklerine göre profilden yatık, önden ve üstten görünüş biçimlerine göre değişik boyutlarda yorumlanarak oluşturulmuştur. Hazırlanan özgün motiflerimizin kendi disiplinine kazandırılması ve özgün tasarımlar da kullanılması hedeflenmiştir. Motiflerin uygulama aşamasında *halkar*, *şükufe* ve *münhani* gibi klasik teknikler kullanılmıştır. Akademik anlayışla incelenen ve yorumlanan bu gibi süreçlerin yaygınlaşması, geleneği olan motiflerimiz konusunda bilincin arttırılmasına, çeşitliliğe, estetik değer zenginliğine de katkı sağlayacaktır. Çalışma konusu yöntemi ve verileri bakımından özgün bir araştırmadır.

Anahtar Sözcükler: *Tezyinat, Üsluplaştırma, Enginar, Pasiflora, Filipendula, Hodan*

ABSTRACT

In the course of history, it can easily be established that Turks have observed nature very closely and have utilized natural elements in stylized symbolic forms. In Turkish art, creating individual style has always been important. In other words, developing individual style exhibits itself in pre-Islamic artifacts excavated from Pazırık and Noin-Ula burial grounds. This is a dominating characteristic in all Anatolian works of art. In Western literature, creating individual styling had completed its classical development stage. In the Ottoman period, stylization reflects itself mostly in calligraphic ornamentation as well as fabric patterns among many other disciplines. Historical documents reveal a transformation from initial styles such as Hatayi, Rumi and Cloud to Karamemi school of the later period.

Proceeding through this method, it has not been observed in nature, its models are not obtained with other plant interpretations and contributed to the cultural enrichment of the traditional medicinal plants in particular. In our work, original designs were prepared by interpreting the Passiflora flower based on the semi-stylization understanding and interpretation principles that have left its mark on the Turkish decoration. Application Classical font, Halkar, Şukufe and Münhani style are used. This study is an original study in this respect.

Keywords: Decoration, Stylization, Artichoke, Passiflora, Filipendula, Borage

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Türk tezyinatında yarı üsluplaştırma anlayışıyla özgün motiflerin oluşturulması ve amaçlanmıştır. Daha önce sıklıkla rastlamadığımız *pasiflora*, *filipendula*, *hodan* ve *enginar* bitkileri olmak üzere dört çeşit bitki seçilmiştir. Seçilen bitkilerin yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanarak yeni ve özgün motiflerin elde edilmesi böylece tezyinatımızın özgün motiflerle zenginleştirilmesi hedeflenmiştir. *Pasiflora*, *filipendula*, *hodan* ve *enginar bitki ve çiçekleri* farklı bakış açılarıyla duruş özelliklerine göre profilden, yatık, önden ve üstten görünüş biçimlerine göre değişik boyutlarda yorumlanarak oluşturulmuştur. Hazırlanan özgün motiflerimizin kendi disiplinine kazandırılması ve özgün tasarımlar da kullanılması amaçlanmıştır.

Türk tezyinatında kısıtlı birikime sahip olan yarı üsluplaştırma anlayışının örneklerine bir yenisini katmak ve araştırmalara kaynaklık edebilecek yeni örneklerin ve literatüre katkı sağlayacağını umuyorum.

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı'nda aldığım üç yıllık yüksek lisans eğitim süresinde bana emeği geçen tüm hocalarıma, bu çalışmayı meydana getirirken öncelikle, tez çalışması sürecinde tüm birikimini paylaşan, “daha iyi”yi yapabilmem ve uygulayabilmem için verdiği cesaretin, sunmuş olduğu kaynak ve değer biçilemez olanakların yanı sıra sabrı ve hoşgörüsüyle tez danışmanım olmasının dışında, her zaman şanslı hissettiren çok değerli hocam Doç. Aynur Maktal'a, manevi desteğini esirgemeyen aileme ve tez çalışmam boyunca hayatımın her alanını kolaylaştırmak için üstün çaba harcayan sevgili eşim Caner Yavaş'a teşekkürü borç bilirim.

Hazal SALTAN

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

TÜRK TEZHİP SANATINDA ÜSLUPLAŞTIRMA VE SEÇİLMİŞ ŞİFALI BİTKİLERİN YARI ÜSLUPLAŞTIRMA ANLAYIŞIYLA YORUMLANMASI

1.1. Türk Tezhip Sanatı.....	10
1.1.2 Türk Tezhip Sanatında Üsluplaştırma ve Yarı üsluplaştırma.....	12
1.2. Seçilmiş Şifalı Bitkilerin Yarı Üsluplaştırma Anlayışıyla Yorumlanması.....	19
1.2.1. Pasiflora (Caerulea) Bitkisinin Yorumlanması.....	20
1.2.2. Filipendula Bitkisinin Yorumlanması.....	33
1.2.3. Hodan (Borago Officinalis) Bitkisinin Yorumlanması.....	37
1.2.4. Enginar (Cynara Scolymus) Bitkisinin Yorumlanması.....	43

2. BÖLÜM

TÜRK TEZHİP SANATINDA YARI ÜSLUPLAŞTIRMA ANLAYIŞIYLA PASİFLORA, FİLİPENDULA, HODAN VE ENGİRAR BİTKİLERİNİN MOTİFLEŞTİRİLMESİ VE ÖZGÜN UYGULAMALARI

2.1. Pasiflora Bitkisinin Yarı Üsluplaştırma Örneklerinden Özgün Desen Tasarımları.....	48
2.2. Filipendula Bitkisinin Yarı Üsluplaştırma Örneklerinden Özgün Desen Tasarımları.....	50
2.3. Hodan Bitkisinin Yarı Üsluplaştırma Örneklerinden Özgün Desen Tasarımları.....	55
3.4. Enginar Bitkisinin Yarı Üsluplaştırma Örneklerinden Özgün Desen Tasarımları.....	60
SONUÇ.....	64
KAYNAKÇA.....	67
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Hatayi motifinin kaneviçe çizim aşamaları ve çeşitleri.....	12-13
Şekil 2. Pasiflora bitkisinin olgunlaşmamış, açılmamış gonca halinin yandan görünüşünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	22
Şekil 3. Pasiflora bitkisinin yandan görünüşünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	23
Şekil 4. Pasiflora bitkisinin kuşbakışı görünümünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	23-24
Şekil 5. Pasiflora bitkisi yaprağının yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	24
Şekil 6. <i>Pasiflora</i> bitkisi meyvesinin yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması....	25
Şekil 7. Pasiflora bitkisinin yarı üsluplaştırma anlayışıyla çift tahrir olarak yorumlanması	25
Şekil 8. Pasiflora bitkisinin yandan görünüşünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla çift tahrir olarak yorumlanması.....	26
Şekil 9. Pasiflora bitkisi meyvesinin yarı üsluplaştırma anlayışıyla çift tahrir olarak yorumlanması.....	26
Şekil 10. Pasiflora bitkisi yaprağının yarı üsluplaştırma anlayışıyla çift tahrir olarak yorumlanması.....	27
Şekil 11. Pasiflora bitkisinin kuşbakışı görünümünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla çift tahrir olarak yorumlanması.....	27
Şekil 12. <i>Pasiflora</i> bitkisinin sıvama ve tarama teknikleri ile renklendirilmesi.....	27-28
Şekil 13. Pasiflora bitkisinin yandan görünüşünün sıvama ve tarama tekniği ile renklendirilmesi.....	28
Şekil 14. Pasiflora bitkisinin kuş bakışı görünümünün tarama, sıvama ve hurdeleme teknikleri ile renklendirilmesi.....	28
Şekil 15. Pasiflora meyvesinin akıtma, sıvama ve hurdeleme teknikleri ile renklendirilmesi.....	29
Şekil 16. Pasiflora bitkisi yaprağının sıvama ve tarama teknikleri ile renklendirilmesi.	30
Şekil 17. Pasiflora bitkisinin halinin halkar ve hurdeleme tekniği ile renklendirilmesi.....	30

Şekil 18. <i>Pasiflora</i> bitkisinin kuş bakışı görünümünün <i>halkar</i> tekniğiyle renklendirilmesi.....	31
Şekil 19. <i>Pasiflora</i> bitkisi yaprağının <i>halkar</i> tekniği ile renklendirilmesi.....	31
Şekil 20. <i>Pasiflora</i> bitkisinin goncagül halinin renkli tahrirlenmesi.....	31-32
Şekil 21. <i>Pasiflora</i> bitkisinin <i>kuş bakışı</i> görünümünün siyah renk ile <i>tahrirlenmesi</i>	32
Şekil 22. <i>Pasiflora</i> bitkisi meyvesinin renkli tahrirlenmesi.....	33
Şekil 23. <i>Pasiflora</i> bitkisi yaprağının renkli tahrirlenmesi.....	33
Şekil 24. <i>Filipendula</i> bitkisinin gonca halinin yandan görünüşünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması	35
Şekil 25. <i>Filipendula</i> bitkisinin kuşbakışı görünümünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	36
Şekil 26. <i>Filipendula</i> bitkisinin gonca, kuş bakışı ve yandan görünüşünün <i>halkar</i> ve iğne perdahı tekniği ile renklendirilmesi.....	36
Şekil 27. <i>Filipendula</i> bitkisinin gonca ve kuş bakışı görünüşünün sıvama tekniği ile renklendirilmesi.....	37
Şekil 28. <i>Hodan</i> bitkisinin açılmamış, gonca halinin yandan görünüşünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	39
Şekil 29. <i>Hodan</i> bitkisinin yandan görünüşünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	39
Şekil 30. <i>Hodan</i> bitkisinin kuş bakışı görünümünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	40
Şekil 31. <i>Hodan</i> bitkisinin yandan görünüşünün sıvama ve tarama teknikleri ile renklendirilmesi.....	40-41
Şekil 32. <i>Hodan</i> bitkisinin kuş bakışı görünüşünün <i>halkar</i> tekniği ile renklendirilmesi.....	41
Şekil 33. <i>Hodan</i> bitkisinin kuş bakışı görünüşünün sıvama ve tarama tekniği ile renklendirilmesi.....	42
Şekil 34. <i>Hodan</i> bitkisinin gonca halinin sıvama ve hurdeleme teknikleri ile renklendirilmesi.....	42
Şekil 35. <i>Hodan</i> bitkisinin kuş bakışı görünümünün <i>halkar</i> ve hurdeleme teknikleri ile renklendirilmesi.....	43

Şekil 36. Enginar bitkisinin gonca halinin yandan görünüşünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	45
Şekil 37. Enginar bitkisinin kuş bakışı görünüşünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	45
Şekil 38. Enginar bitkisinin olgunlaşmış halinin yandan görünüşünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.....	45
Şekil 39. Enginar bitkisinin gonca halinin ve yandan görünüşünün halkar tekniği ile renklendirilmesi.....	46
Şekil 40. Enginar bitkisinin kuşbakışı ve yandan görünüşünün halkar tekniği ile renklendirilmesi.....	46
Şekil 41. Yarı üsluplaştırılmış özgün Pasiflora motifleriyle kenarsuyu desen tasarımı..	48
Şekil 42. Yarı üsluplaştırma anlayışıyla motifleştirilen pasiflora bitkisinin halkar ve sıvama tekniğiyle işlenmiş özgün tasarımdan desen kesiti.....	49
Şekil 43. Yarı üsluplaştırılmış özgün pasiflora motifli kenarsuyu desen tasarımının renkli uygulaması.....	50
Şekil 44. Filipendula'nın yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanmış özgün motif örnekleri	50
Şekil 45. Meşimesi kuş ile hurdelenmiş özgün Filipendula motifi.....	51
Şekil 46. Yarı üsluplaştırılmış özgün filipendula motifleriyle hazırlanmış kenarsuyu desen tasarımından detay görünüm	51
Şekil 47. Yarı üsluplaştırılmış özgün filipendula motifli kenarsuyu desen tasarımının renkli uygulamasından detay görünüm.....	52
Şekil 48. Yarı üsluplaştırılmış özgün filipendula motifli kenarsuyu desen tasarımı nın renkli uygulamasından detay görünüm	52
Şekil 49. Yarı üsluplaştırılmış özgün filipendula motifli kenarsuyu desen tasarımının renklendirilme aşamaları.....	53
Şekil 50. Yarı üsluplaştırılmış özgün filipendula motifli kenarsuyu deseni.....	54
Şekil 51. Yarı üsluplaştırılmış özgün hodan motifli kenarsuyu desen tasarımı detay görünümü.....	55

Şekil 52. Yarı üsluplaştırılmış özgün hodan motifli kenarsuyu desen tasarımının renkli uygulamasından detay görünüm	56
Şekil 53. Yarı üsluplaştırılmış özgün hodan motifli kenarsuyu desen tasarımının renkli uygulamasından detay görünüm	57
Şekil 54. Yarı üsluplaştırma anlayışıyla motifleştirilen hodan bitkisinin özgün tasarımından desen kesiti.....	58
Şekil 55. Yarı üsluplaştırma anlayışıyla motifleştirilen hodan bitkisinin özgün tasarım uygulaması.....	59
Şekil 56. Yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifli kenarsuyu desen detay görünüm ..	60
Şekil 57. Yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifli kenarsuyu desen tasarımı.....	61
Şekil 58. Yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifli kenarsuyu desen kesiti.....	62
Şekil 59. Yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifli tezhip desen kesiti.....	62
Şekil 60. Yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifli levha tezhibi.....	63

FOTOĞRAF LİSTESİ**Sayfa**

Fotoğraf 1. Şahkulu'nun bitkisel bezeme ve ejder tasvirlerine birer örnek.....	14
Fotoğraf 2. Tezhibi Kara Memi'ye ait Divan-ı Muhibbi'nin ilk sayfası.....	16
Fotoğraf 3. III. Murad tuğrasından detay.....	17
Fotoğraf 4. Kara Memi örneklerinden gül motifi.....	18
Fotoğraf 5. Pasiflora bitkisi ve meyvesinin görünüşü.....	21
Fotoğraf 6. Pasiflora bitkisinin tomurcuk hali ve olgunlaşmış meyvesinin görünüşü....	21
Fotoğraf 7. Filipendula bitkisinin yandan, önden, tomurcuk ve genel görünüşü	34-35
Fotoğraf 8. Hodan bitkisinin arkadan, yandan ve önden görünüşü.....	38
Fotoğraf 9. Enginar bitkisinin üstten, yandan ve tomurcuk halinin görünümü.....	44

GİRİŞ

Sanatın tanımını, sanatçının yaşadığı dünyadan, çevresini algılama şeklinden kaynaklanan ve kişisel tecrübelerine, duygu durumuna göre yansıttığı çizgi, renk, doku vb. sanat öğeleriyle kendini ifade etmesi olarak özetleyebiliriz. Kültürümüzde sanata bakış açısının çeşitli tarihsel dönemlerde birbirinden farklı yorumlarla somutlaştırıldığı izlenmektedir. Temelinde daima tabiat gözlemciliğinin ve doğanın yorumlanmasının ağırlığı hissedilmektedir. Her sanat eserinin özünde onu var eden bir fikir, bir heyecan, istek veya aşk vardır ki bu kabul, “aşk olmayınca meşk olmaz” sözüyle anılmaktadır.

Tezyini Türk Sanatlarından bahis açmadan önce, Türklerin sanata bakış açısını bilmek ve bu anlayış ile gelişen milli üslup üzerinde durulması önem arz etmektedir. Tez akışı içerisinde giriş kısmında; Türk sanatının temelinde var olan inanç ve fikir yapısına temas edilmesiyle konu daha derinlemesine ele alınmaktadır. Bu giriş bizlere, Türk sanatçıların hayata bakış açılarının ve yaşam tarzlarının tabiat ile bütünleştiğini göstermektedir. Bu bütünleşme, kültürümüzün temelindeki inançla meydana getirilen eserlerin ruhunu, özünü, daha yakından tanımak ve anlamak fırsatı verecektir.

Türk kültür ve medeniyetinin her alanında bezeme olarak işlenmiş motiflerde tabiat elemanları esas alınmıştır. Doğadaki hayvan, bitki ve çiçekler *üsluplaştırılarak* kullanılmıştır. Ahşap, çini, taş, metal yüzeylerden kumaş, halı, kilim dokumalarından, kitap sanatlarına kadar tüm disiplinlerde yer alan bezemeler, dönemlere göre bazı değişiklikler gösterebilir de motiflerde *üsluplaştırma* daima temel kabul olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Kültür geleneğimizde yer alan motiflere bakıldığında, *stilizasyonun* etkisi etkin olmaktadır. Bunun dönemlere göre farklı özellikler sergilediği *mitolojik, geometrik, sembolik, üsluplaştırılmış ve yarı üsluplaştırılmış* gibi tanımlarla ifade edildiği görülmektedir. Tabiat *soyutlama, stilizasyon* veya klasik ifadesiyle *üsluplaştırma* adı verilen bu teknikte incelik kalınlaşan (*tahrir*) ve iki boyutla biçimlenen motiflerle yorumlanmıştır.

Motifler, fiziki güzellikleriyle uygulandıkları tasarım yüzeyini daha estetik hale getirirken öte yandan onlara yüklenen sembolik anlamlarla da duygulara hitap etmektedirler. Bu motifler, yaradılış güzelliğinin sembolleri olarak, tasavvuf anlayışının da önemli sembolik göstergelerdir. Bu nedenle çiçekler hem görsel hem de duygusal tatmin sunmakta; kültür ve sanat ürünleri olarak sanat dünyamıza zenginlik katmaktadır.

Ayvazoğlu'nun İslam tefekkürüyle yoğrulmuş anlayışı;

“Sanat  eğer tuvaline yahut mümkün  lemindeki varlıkları bütün uzaklıklardan kurtararak yansıtabilirse, hem satha “girer ve çıkar gibi görünmelerini önleyecek hem de artık hacim düşünülemeyeceğinden ışık-gölge gerekmeyecek, böylece renkleri saf olarak kullanma imk nı doğacaktır. Sanatçının gayesi, mümkün  lemindeki varlıklar üzerine gayb suretinde yayılmış olan Nur'a belli ölçüde ulaşabilmektir. Renklerin kaynağına, mutlak varlığın aksettiği yokluk aynasının sembolü olarak düşünülen satıhta ancak uzaklıkları, ayrılıkları ortadan kaldırmakla varılabilir (Ayvazoğlu,1997: 94-95).” şeklinde açıklanmıştır.

Türk-İslam sanatımızda salt varlıklara ait düşünceler, sembolik olarak ifade edilmektedir. Sanatkâr güzelliği keşfeden kişidir. *“Mesel  g l n güzelliği Allah'ın cem l (Cemal: Yüz güzelliği, yüz gösterme görünme, Devellioğlu, 2012: 148) sıfatının ondaki görünüşünü sembolize etmektedir”* (Ayvazoğlu,1997:146-148). *Lale* ise Allah'ı simgelerken, *g l* Allah'ın elçisi ve onun sevgilisi olan Hz. Muhammed (sav) olarak sembolize eden bir ifade bulmaktadır.

Türk-İslam sanatında kullanılan hayvan, bitki ve çiçeklerin estetik kullanımında anlatılmak istenen daha çok soyutlama kavramıdır. *Soyutlama* bir bitkinin, hayvanın veya çiçeğin salt görünüş ve maddiyatından çok, bunların etkisiyle sanatçının zihninde oluşan imgelerdir. Yani başka bir deyişle, figürlerin * sluplaştırılarak* kullanılmasıdır.

Sanatçı Beşir Ayvazoğlu *tezhip* sanatında stilize etmenin (*üsluplaştırma*) önemini “Tabiattaki görünüş ve bulunuşunu esas almak şartıyla bazı küçük, büyük değişikliklerle uygulama (Özönder, 2003: 211) edilmiş çiçeklerin sanatıdır” (Ayvazoğlu, 1999: 17) sözleriyle vurgulamaktadır.

Mesela, Mevlâna’nın Rubaisi’nde özlenen bahar, daimî güzelliğin sembolü olarak *üsluplaştırılmış* biçimde karşımıza çıkmaktadır. Üsluplaştırma, tabiattan alınan, bir başka anlatımla bütünden ayrılmış unsurlarıyla motifi en iyi nakış ile ifade etme biçimidir. Türklerin Orta Asya’daki sanat geleneğinde, Yunan sanatında olduğu gibi doğayı taklit etmenin aksine, sanatçıların *soyuta yönelmeye yatkın* bir ifade biçimini benimsendiği görülmektedir.

Selçuklu döneminde ve öncesinde *üsluplaştırma* anlayışı daima vardır. Fakat *üsluplaştırılmış* tasarımlarda daha çok figüratif elemanlar ve geometrik şekiller ön plana çıkmaktadır. Bu dönemi, İslamiyet’in etkisiyle figürden uzaklaşan sembolizme yönelten *tam üsluplaştırmanın* hâkim olduğu klasik dönem takip etmektedir. *Yarı üsluplaştırma* anlayışı 17. yüzyıldan sonra zirveye ulaşmıştır.

Üsluplaştırmanın tam olarak yansıtıldığı motifler hiçbir şekilde kökenlerini belirtmez, aksine bütün çiçekleri temsil özelliği taşırlar. *Hatayi* tabiatta var olan bir çiçeğin *dikine kesitinin önden görünüşünü* temsil eden motif olarak, aynı iskelet üzerinde farklı şekiller alırken, aynı kanaviçeyi koruyan *penç* yine tabiatta var olan herhangi bir çiçeğin *enine kesitinin üstten görünüşünü*, gonca ise çiçeklerin henüz açmamış halini sembolize etmektedir. Herhangi bir çiçeğin yaprakları da orta kısmı hafif şişkin bir *kaneviçe* oluşturarak, benzersiz şekillere girerek yaprak formunu oluşturur. *Üsluplaştırılmış* motifler çizilirken *tahrir* denilen inceli kalınlaşan yani *nüanslı* çizgilerle hareketli hale getirilir, böylece çiçeklerin yapıları üç boyuttan iki boyuta indirgenmiş olur. Motiflerin renklendirilmeleri farklı tekniklerde olsa da burada önemli olan *tahrir* ile hacim duygusunun kırılmasıdır. *Üsluplaştırılmış* çiçekleri konu alan genel çalışmalar bulunmakla birlikte bunlar daha çok genel kültür içinde var olan özelliklerinin ele alındığı ve geçmişte yapılmış olan örnekler ile bir arada sunulması şeklindedir.

Oysaki detay ve kesit çalışmaları, bütünü anlamak için son derece önemli tamamlayıcı unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihi seyri içinde *üsluplaştırma* anlayışının yanında *yarı üsluplaştırma* anlayışı da ortaya çıkmıştır. Çiçek özelliklerinin, karakterlerinin kısmen yansıtıldığı bu motifler lâle, gül, karanfil, gibi her biri tabiatta var olan özel isimleri ile adlandırılır. *Yarı üsluplaştırmaya* konu olan çiçeklerin bazıları aynı zamanda *sembolleştirilmiş* motiflerdir. Mesela lâle, bir döneme ismini verebilecek derecede sembol haline gelmiş *yarı üsluplaştırılmış* motiflerin en çok kullanılanlarının başında gelmektedir. Gül ve karanfil de *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanarak sembolleşmiş yaygın motiflerimizdendir.

İşte tezyinatımızı şekillendirmiş olan *üsluplaştırma* anlayışından hareketle tezyini tasarım geleneği ışığında, yeni motifleri üretebilme gayesi bu çalışmanın başlangıç hedefini oluşturmaktadır. Bu çalışmada şifalı bitkilerin formlarını bozmadan onların karakteristik özelliklerini vurgulamak, grafiksel bir anlatımla yeni bir yorum getirmek amaçlanmıştır. Bu sayede motif zenginliği ve özgün motiflerin oluşturulmasında kültürel mirasımızın sürdürülebilir kılınacağı düşünülmektedir.

Coğrafi bölge ve iklim şartlarına bağlı olarak özgünlük taşıyan bu yeni motiflerin alana kazandırılmasının Türk tezyinatına ayrıca katkı sağlaması hedeflenmektedir. Bu tez çalışmasında; tezyinatımızda *yarı üsluplaştırma* anlayışı, motif ve desen oluşturma sistematığının belirginleştirilmesi de esas gayeler arasında yer almaktadır.

İzmir ilinin Akdeniz iklim şartlarına ve coğrafi bölge özelliklerine bağlı olarak *pasiflora*, *filipendula*, *hodan*, *enginar* çiçekleri seçilmiş ve bu bitkilerden yarı üsluplaştırma anlayışıyla yeni motifler oluşturulmuştur. Oluşturulan bu motiflerin Geleneksel Türk Sanatları alanında yer alan motif zenginliğini çeşitlendireceği ve ileride yapılacak benzeri çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türk Tezhip Sanatı geleneğine ait yöntem ve teknikleri bozmadan, yeni motifler ekleyerek alanın zenginleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu çalışma ile yeni ve özgün motiflerin çoğalması yanı sıra *üsluplaştırmanın* metodolojisinin kavranması, yaygınlaştırılması, analizi neticesinde yeni sentezlere zemin hazırlayacağı; dolayısıyla ilgili disiplinlerde farklı bakış açılarının geliştirilmesine ve kültür zenginliğine de hizmet edeceği düşünülmektedir.

Klasik tezyinatımızda var olan *üsluplaştırma* anlayışına dikkat çekilerek, yukarıda adı verilen şifalı bitkilerin çiçekleri dalından yaprağına kadar fiziki biçimlerindeki tüm karakterize özellikleri tespit edilmiştir. Söz konusu bitki ve çiçeklerin farklı yönlerden görünüşü, duruşu, biçimleri gözlemlenerek özgün motifler oluşturulmuştur. Tabiattaki görüldüğü gibi değil *yarı üsluplaştırma* anlayışının temel kuralları doğrultusunda bu bitkilerin anatomik yapıları analiz edilmiş, geleneksel üsluba çekme yöntemine sadık kalarak yorumlanmıştır.

Konumuz ile ilişkili olan *yarı üsluplaştırılmış* motiflerin konu edildiği bazı müstakil çalışmalar bulunmaktadır. Bunların başında mimari yapılar üzerindeki desenlerin bazı örneklerinin yer aldığı “Motifler” (Derman, Birol,1997:13) kitabı gelmektedir. Bu eser yakın tarihimizde *üsluplaştırılmış*, *hatayi* grubu ve *rûmî motifleri* üzerine müstakil çalışmaların başında yer almaktadır. Tez çalışmamızda söz konusu kitaptaki örneklerden ağırlıklı olarak istifade edilmiştir.

Ayrıca Cahide Keskiner (Keskiner, 2000:4) ve Özkeçeci’lerin (Özkeçeci & Özkeçeci, 2014:53) yayınlarında da *yarı üsluplaştırılmış* örnekleri görmek mümkündür. Bunlar daha çok tarihte yapılmış motiflerin belgeleme ya da analiz niteliğinde olanlarından ibarettir. Yapılan literatür taramasında; özellikle *yarı üsluplaştırılmış* motifler konulu hazırlanmış ciddi yayımlar da bulunmaktadır. Bunlar arasında Feyzullah Dayıgil’in (1938) “İstanbul Çinilerinde Lale”, Süheyl Ünver’in (1951) “Müzehhib Kara Memi”, (1976) “İstanbul’un Mutlu Askerleri ve Şehit Olanlar”, Yıldız Demiriz’in (2005) “Osmanlı Kitap Sanatlarında Doğal Çiçekler”, Gülnür Duran’ın (2008) “Ali Üsküdari Tezhip ve Rugani Üstadı Çiçek Ressamı”, Nurhan Atasoy’un (2012) “İbrahim Paşa

Sarayı”, Ferit Devellioğlu’nun (2012) “Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat” kitapları sayılmaktadır.

Çalışmamızın yönteminde ilk olarak *üsluplaştırılmış* motifler analiz edilmiş, *hurde* ve *hurdeleme* özellikleri incelenmiştir. Konuyla ilgili olarak tezvinat tarihi ve gelişim sürecini inceleyen çalışmalar tespit edilmiştir. *Yarı üsluplaştırma* anlayışı ile geçmişte yapılmış eserlerdeki klasik örneklerden seçimler yapılmıştır. *Hatai* motifinden *penç* motifine, *rûmî* motifinden güle kadar çok çeşitli *hurde* motifli örnekler olmasına karşın çalışma kapsamı sadece doğadaki şifalı bitkiler arasından seçilen *pasiflora*, *filipendula*, *hodan* ve *enginar* bitkilerinin motifleştirilmesi ile sınırlandırılmıştır.

Yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanan şifalı bitkilerin anatomik yapıları analiz edilmiş, dalından yaprağına, çiçeğin meşimesinden sap çıktıklarına kadar fiziki biçimlerindeki tüm karakterize özelliklerinin tespiti yapılmıştır. *Pasiflora*, *filipendula*, *hodan* ve *enginar* bitkisinin mevcut karakteristik özellikleri, motiflerin oluşturulma aşamasında, abartılarak belirgin hale getirilmiştir. Bitki ve çiçeklerin bünye ve anatomik özelliklerine bağlı kalarak yaprakları açılmamış, önden, yandan, üstten görünüşleri *tahrir* denilen incelik kalınlaşan *nüanslı* çizgilerle betimlenmiş ve hareketli hale getirilmiştir. Böylece üç boyuttan iki boyuta indirgenen görünüşteki yeksenaklık, tahrirlenerek giderilmiştir. Her bir bitki *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla motife dönüştürülmüş, oluşturulan bu yeni motiflerle özgün tasarımlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın konusu olan çiçekler, dokuz farklı geleneksel teknikle işlenmiştir. Tezhipte ezilerek elde edilen altının jelatinli su ile sulandırılmış *mayinin* motiflerin uç kısımlarında toplanması suretiyle; hafiften yoğuna gölgeli sürülen *halkar* tekniği ile renkli *halkar* tekniği özellikle tercih edilmiştir. Bunların yanında klasik renkli tarz, havalı ya da negatif olarak da adlandırılan *çift tahrir* tekniğindeki renkli uygulamalara da yer verilmiştir. İri bir motifin kendisinden daha küçük motiflerle bezenmiş olan *hurdeli motif* örneklerine *pasiflora* tasarımında yer

verilmiştir. Tasarımların uygulanma aşamasında kullanılan farklı tekniklerden kaynaklanan farklı görünüşlerle tasarım zenginliği kazandırılmıştır.

Çalışmada konuyla ilgili ana terminolojiye özel tanımlar, ıstılahlar, konunun anlaşılabilirliğini belirginleştirmek maksadıyla, *italik* ile vurgulanmıştır. Konunun terminolojisinde yer alan kelimelerin anlamları, genel olarak Ferit Devellioğlu'nun (2012) "Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat" adlı kitabından istifade edilmiştir. Kitapta yer alan günümüz karşılıklarıyla açıklamaları yapılmıştır. İfade zenginliği bakımından dilimizde olan ve yaygın olarak kullanılan eş anlama gelen (*yarı üsluplaştırma: yarı stilize*) kelimelere ve tanımlara birlikte yer verilmiştir. Kullanım zenginliği bakımından aynı anlama gelen bu kelimeler birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm Türk tezhip sanatında üsluplaştırma ve seçilmiş şifalı bitkilerin yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanmasını içermektedir. Birinci bölüm iki alt gruba ayrılmıştır. Birinci alt grupta Türk Tezhip Sanatı temel özellikleriyle tanıtılmakta; tez konusunun özel alanını oluşturan *üsluplaştırma* ve *yarı üsluplaştırma* anlayışına dikkat çekilmektedir. *Üsluba çekmenin* tarihi gelişim evreleri anlatılmış, *yarı üsluplaştırma* örneklerine yer verilerek çalışmanın temellendiği özelliklerin daha kolay anlaşılması hedeflenmiştir. İkinci alt grupta *pasiflora*, *filipendula*, *hodan* ve *enginar*ın tanıtımı ve özellikleri incelenmiş; bu seçilmiş şifalı bitkilerin *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanması ile *özgün motifler* oluşturulmuştur.

İkinci bölümde Türk Tezhip Sanatında yarı üsluplaştırma anlayışıyla *pasiflora*, *filipendula*, *hodan* ve *enginar* bitkilerinin motifleştirilmesi ve özgün uygulamalarına yer verilmektedir. İkinci bölümün dört alt grubunda; *pasiflora*, *filipendula*, *hodan* ve *enginar* bitkilerinin *yarı üsluplaştırma* örneklerinden özgün desenler tasarlanmıştır.

İlk alt başlıkta özgün *pasiflora* motifinin kullanıldığı *sıvama* ve *akıtma* yöntemleri ile renklendirilen özgün yazı kenarı tasarımı yapılmıştır. İkinci alt başlıkta *filipendula* motifinin farklı üsluplarla bir arada kullanılmasına örnek teşkil edecek *halkar* ve *hurdeleme* teknikleriyle özgün *yazı kenarı* tasarımı yapılmıştır. Üçüncü alt başlıkta *hodan* motifinin farklı üsluplarla bir arada kullanılmasına örnek teşkil edecek *sıvama*, *tarama* tekniklerinin kullanıldığı, özgün *yazı kenarı tasarımı* uygulanmıştır. Dördüncü alt başlıkta ise enginar motifinin farklı üsluplarla bir arada kullanılmasına örnek teşkil edecek minyatürlü bir levha tezhibi tasarlanmıştır. İzmir'in tarihi yapılarının konu edildiği bu minyatür ve tezhip çalışmasının zeminindeki *serbest dolantı* desen tasarımında *akıtma* tekniği uygulanmıştır.

1.BÖLÜM

**TÜRK TEZHİP SANATINDA ÜSLUPLAŞTIRMA VE SEÇİLMİŞ ŞİFALI
BİTKİLERİN YARI ÜSLUPLAŞTIRMA ANLAYIŞIYLA YORUMLANMASI**

1.BÖLÜM

TÜRK TEZHİP SANATINDA ÜSLUPLAŞTIRMA VE SEÇİLMİŞ ŞİFALI BİTKİLERİN YARI ÜSLUPLAŞTIRMA ANLAYIŞIYLA YORUMLANMASI

1.1. Türk Tezhip Sanatı

Tezhip sanatının tanımı birçok yerde kitap süsleme sanatı olarak geçmektedir. Tezhip sanatının alışlagelmiş tanımları; Özkeçeci'nin (2014: 25) ifade ettiği gibi “Yazma eserlerde görülen ve altınla yapılan süslemeler...” ve buna benzer ifadeler ile başlar. Genel tanım yapmak gerekirse tezhip; özellikle küçük ebatlarda, hassas bir şekilde uygulanan kitap süsleme sanatıdır. Yazma kitap, levha, murakka'ların bezemesinde ezilmiş varak altın ve çeşitli renklerin kullanılmasıyla uygulanan süsleme sanatıdır. Bu sanatı icra eden erkek sanatçılara *müzehhip*, kadın sanatçılara *müzehhibe* denir.

Türklerin İslamiyet ile tanışmasından sonra dilimize Arapça “altınlamak” anlamına gelen tezhip kitap süsleme sanatlarının önemli bir dalıdır. Adı altınlamaktan gelen tezhip sanatının temel maddesi altın ve boyadır. Altın hammaddesi dövülerek çok ince bir tabaka hale getirilir. Elde edilen varak altın cam kap içerisinde uzun bir süre Arap zıncı ile karıştırılıp parmak yardımıyla ezilmesi suretiyle bol su ile yıkanarak elde edilir. Altının kâğıda sürülerek kullanılması için jelatinli malzeme ile karıştırılarak yoğunlaşması sağlanır. Böylelikle kâğıda sürülecek altının kâğıda yapışması sağlanmış olur. Tarih boyunca boya maddesi olarak toprak boyalar tercih edilmiştir. Günümüzde ise gelişen teknolojik imkânlar neticesinde sentetik boyalar daha sık kullanılmaktadır.

Yazma kitap sanatlarının en önemli unsurlarından biri olarak anılan tezhip sanatı aynı zamanda Türk kültürünün en önemli öğelerinden biri olarak sayılmaktadır. Osmanlı döneminde ferman, Kur'an ayetleri gibi değerli evrak ve levhaların değerini ifade etmek amacıyla icra edilmeye başlanmış ve kendini geliştirmiş, Kanuni döneminde ise devletin tezhibe verdiği önem ve destekle zirveye ulaşmıştır. Kanuni döneminde hanedanın

giydiği kıyafetlerde dahi kullanılmaya başlamıştır. Bu kıyafetlerin yüzeyleri hattatlar tarafından ayetlerle, hadislerle doldurulmuştur.

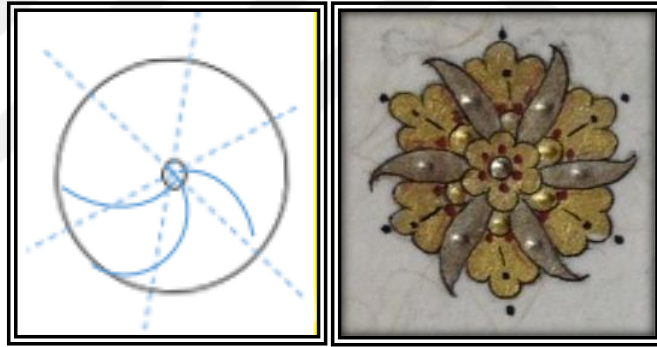
Tezyini motiflerin zengin ve çeşitli olmasını, İslam tefekkürünün görünenin taklidi anlamına gelen şekilcilikten uzak kalma doktrinine bağlayan çok fazla görüş vardır. Elbette bu ilke olarak etkisi güçlü bir yaklaşım kazandıracak salt bu felsefenin varlığı, daha yeknesak bir döngüyü de ortaya çıkarabilirdi. Hâlbuki böyle olmamış, her ne kadar, şekilcilikten sakınma öngörüsü ile hareket edilmişse de zengin betimlemeler, geçmişteki sembolizmin tarih sürecinde de geleneğe dönüşerek vücut bulduğunu kanıtlar niteliktedir. Şekilcilikten sakınılmayan dönemlerdeki, hayal ürünü mitolojik figürler, sembolik motifler, genel kanaatlere varılacak kadar zengin ve köklüdür. Neredeyse birbiri ile ilgisi yokmuş kadar çeşitlenmiş canlılığın timsali olan *hayat ağacı* motifleri, *güç kudret* ve *saltanatı* temsil eden motifler, fikir ve hayal ürünü semboller, aslında zihin ve duygu bileşkesinin ortak becerisi olarak, Anadolu’da ürün verildiğini kanıtlayan veriler olarak kabul edilebilir. Bu bakış açısıyla, yaşamın ve canlılığın algılanış biçiminin İslam tefekkürü ile temellendirilmesi doğadaki izlenimlerin fazlasıyla soyutlaştırılması ve tabiat elemanlarının stilizasyonunu çok daha güçlendirmiştir denilebilir. Doğa elemanlarının hiç değiştirilmeden taklit edilmesi yerine onun *üsluplaştırılması* sanatın temel felsefesi olmuştur. Bitki ve çiçeklerin tam olarak üsluba çekildiği motifler, kendilerine özgün ıstılah ile *hatayî* olarak tanımlanırken, bu grubun her bir üyesi, tabiattaki herhangi bir çiçeğin anatomisi ile gelişim evrelerinin anatomik özelliklerinin adeta birer sembolü gibidir. Tam olarak *üsluplaştırılmış* hayvan biçimleri olabildiğince aslından ayrıştırılarak kökenini hiçbir şekilde hatırlatmayacak yapılara dönüşmüş *rûmî* adıyla tamamen çizgi kıvrımlarından oluşmuş bünye kazanmışlardır. Öyle ki zamanla erken dönem modellemelerindeki sert geometrik çizgilerin tekten çoğunluğa; sonsuz dan bire işaret eden uçsuz bucaksız yumuşak kıvrımlara sahip olmuşlardır. *Yarı üsluplaştırılmış* hayvan motifleri ise en yalın haliyle iki boyutta ve incelik kalınlaşan nüanslarla *tahrirlenerek* hareketlendirilmiştir.

Türk tezhip sanatının ana hatlarını oluşturan motifler incelendiğinde ister tam olarak *üsluplaştırılmış* ister kısmen yani yarı *üsluplaştırılmış* olsun, motif yapılarının estetik yorumlamalarının birer sembolü olduğu görülür.

1.1.2 Türk Tezhip Sanatında Üsluplaştırma ve Yarı üsluplaştırma

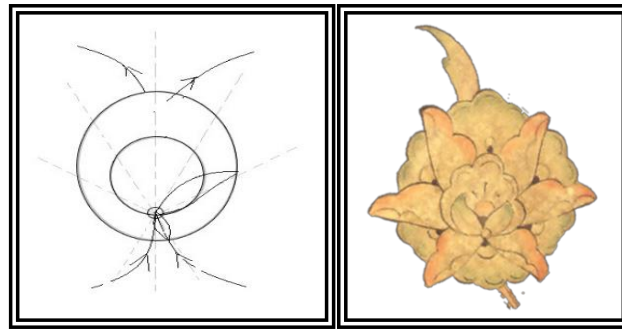
Tezminat tarihimizde farklı kültür etkileşimleri ve değişimlerinde *stilizasyon* bir diğer manasıyla soyutlama, daima var olsa da bunun derecesi, dönemlere göre değişiklik göstermiştir. Türk tezminatının en gelişmiş örneklerinin yer aldığı XVI. Yüzyıl klasik dönem olarak kabul edilir ki bu devrede tam olarak *üslûplaştırmanın* hâkim olduğu görülür (Biol, 1999: 313).

İster bitki ister hayvan kökenli olsun tüm motifler adeta kendilerinin karakterize oldukları grupların simgesi haline gelmişlerdir. Bitki kökenli motiflerde sadece belirli bir çiçeği değil, tabiattaki tüm çiçekleri temsil eden sembollere dönüşmüştür. Kanaviçe denilen ana iskelet üzerine birbirinden farklı sayısız motifler aynı sembol grubunda ifade edilmiştir (Doğanay, 2015:437).

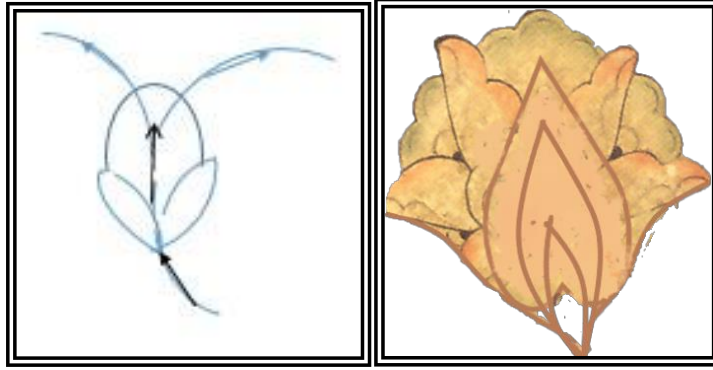
Şekil 1^a

Şekil 1^b

Şekil 1^c

Şekil 1^d

Şekil 1^eŞekil 1^fŞekil 1^gŞekil 1^h

Şekil 1: Hatayi motifinin kaneviçe çizim aşamaları ve çeşitleri (A. Maktal, 2022)

Daha önce de vurgulandığı üzere, tezyinatındaki yeni arayışlar, kültürlerarası etkileşimler gibi sebeplerle klasik üsluptaki tam *üsluplaştırma* yanında yarı stilize olarak da ifade edilebilen yarı *üsluplaştırma* anlayışı bu sahada kendine bir alan bulmuştur (Ersoy, 1988:68).

Türk tezyinatında erken dönem özellikleri, klasik dönemin adeta bir kuluçka evresidir denilebilir. *Üsluplaştırma* özellikleri, tarih içinde çeşitli karakterlere bürünmüş; nakkaşhane geleneğindeki milli kültür ekolleriyle tarihe damga vurmuştur.

Türk tezyinatında *Baba Nakkaş*, *klasik devreyi* hazırlarken, *Saz Yolu* (*saz üslubu*) olarak bilinen eserler klasik dönemde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Kanuni'nin Tebriz'den

getirip *nakışhaney baş nakkaş* olarak görevlendirdiği *Şah Kulu* ise *klasik dönemi* hazırlayıcı bir *ekol* niteliğindedir. (Mahir, 1988: 28).

Fotograf 1. Şahkulu'nun bitkisel bezeme ve ejder tasvirlerine birer örnek (FATMA ÇİÇEK DERMAN, GÜLNUR DURAN, "ŞAHKULU", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sahkulu> (16.06.2022)).

Yarı üsluplaştırılmış motiflerin ilk ve basit örnekleri XVI. Yüzyıl Kanuni devrinde, Saray'ın *ser nakkaşı Kara Memi*'nin üslubunda görmek mümkündür (Mesara, 2015: 363). *Lale, sümbül, gül, karanfil, kadife çiçeği, narçiçeği, bahar dalı* vb. gibi sınırlı sayıdaki *yarı üsluplaştırılmış* motifler bu grubun en yaygın ve en bilinenleridir (Keskiner, 2000: 4).

Yarı üsluplaştırmanın çok daha azaldığı hatta bazen yok denecek kadar zayıfladığı bu son safhada işlenen çiçek formları pek çok yayın ve çalışmalarda natüralist üslup olarak tanımlanmaktadır. Natüralist tanımı lügatta ‘gerçeği tam bir nesnellikle ve doğaya uygun biçimde sanata uygulamaya çalışan’ olarak açıklanmaktadır (Çağbayır, 2007: 3498). Bu tanımın Türk tezyinatındaki *yarı üsluplaştırma* ile tam olarak örtüşmediği bu çalışmadaki analizlerin sonucunda rahatlıkla görülebilmektedir. Zira natüralist üslup, tam bir gerçeklikle tanımından anlaşılacağı üzere, doğa elemanlarının taklidini, *yarı üsluplaştırma* ise kısmen *stilize* edilmiş yorum çizimlerini içerir. Bu ayrıcalıklı özellikleri her iki tanımın farklılığının kanıtıdır. *Yarı üsluplaştırma*, tezyinatımıza batı etkisi ile girmiş ancak milli zevk ve estetik kavrayışıyla yorumlanarak kültürümüze mahsus özgün bir ekol haline gelmiştir. Bu ayrım, iki farklı tanıma karşılık gelen ekollerdeki birebir örtüşmeyen karakteristik çizgiler yanında, özellikle *klasik dönem üslubunun* ana karakterlerinden biri olan çiçeklerin *tahrir* ile çerçeve içine alınmasında açık bir şekilde görülebilmektedir. Özetle, bu çalışma gibi analizlere dayalı benzeri çalışmalar tezyinatımızdaki kavram kargaşasına yol açan terminolojinin berraklaşmasına vesile olacağı düşünülmektedir.

XVI. yüzyılın ilk yarısından itibaren 1540-1566 yılları arasında saray nakkaşhanesinde çalışan Kara Mehmed Çelebi’nin (*Kara Memi*) eserleri öne çıkmaktadır. Nakkaş *Şah Kulu*’nun öğrencisi olan nakkaş *Kara Memi* derin motif bilgisi, güçlü tabiat gözlemi ve olağanüstü yeteneği ile tezhip tasarımında eşsiz eserlere imza atmıştır. Bir yandan klasik tarzı sürdürürken açık mavi zemine koyu mavi helezoni dal ve *hatayilerle* bezediği levhalarda olduğu gibi özgün biçim ve renkler de kullanmıştır. Sanatçının bilinen ilk eseri 1554-55 yılında yenilenen Abdullah Sayrafi hattıyla yazılan Kur’an’da yer alır. Adının yazılı olduğu önemli eserlerden biri Kanuni Sultan Süleyman’ın şiirlerini içeren 1566 tarihli *Divan-ı Muhibbi* nüshasıdır. Bu eserdeki tezhiplerinde nakkaş *Kara Memi* yeni bir üslup geliştirerek tasarımlarında kendinin ve önceki *müzehhiplerin* kullanmadığı natüralist çiçekleri kullanmıştır. Çalışmalarında bahar dallarına, güllere, sümbüllere, karanfillere, zengin yapraklara yer vermiştir. Tabiatı gözlemleyip ondan ilham alarak çalışan *Kara Memi* saray bahçelerinin coşkulu, rengarenk, iç açıcı çiçeklerini yazmaların sayfalarına taşımıştır. Tezhipte bu tür natüralist çiçek üslubu, *Kara Memi*’nin

çağdaşları tarafından ve sonraki yıllarda böylesine yaygın olarak kullanılmamıştır. Bu iki eserdeki tanınan üslubuyla Kanuni Dönemi'nin gözde eserleri *Arifi*'nin *Süleymanname*'sinin, *Karahisari*'nin yazdığı Kur'an'ın ve bir murakkanın tezhiplerinin *Kara Memi*'nin eseri olduğu anlaşılmaktadır (Ünver, 1951:42-71).

Fotoğraf 1. Tezhibi Kara Memi'ye ait Divan-ı Muhibbi'nin ilk sayfası

(GÜLNUR DURANİ "KARA MEMİ", TDV İslam Ansiklopedisi, (16.06.2022).

Kara Memi ekolünün en güzel örneklerinin yer aldığı Muhibbi Divan-ı'nında bulunan örneklerde stilize edilmiş karanfil çiçeklerinin *hatayi* formunda çizimlerini görmekteyiz. Farklı yorumlanan çiçeklerin bu eserlerde karakteristik özelliklerini belli etmek için sap girişleri ve motiflerin yaprak kısımlarının sivri, nüanslı çizildiği görülmektedir. Bunun gibi öne çıkartılan karakteristik çizgiler motiflerin hangi çiçeği temsil ettiği hakkında bilgi vermektedir.

Karamemi, başta *göl, lale, sümböl, karanfil, süsen, zerrin* olmak üzere has bahçelerin çiçeklerini, yeni açmış meyve ağaçlarını Osmanlı'ya özgü natüralist bir anlayışla *bezeme* sanatına mal etmiştir. *Karamemi*'den sonra, Osmanlı kitap tezhibi, klasik tezhip, *rumi*, kıvrım dal ve *hatayi* çiçeklerinin oluşturduğu geleneksel yolu izlemesine karşılık diğer sanat dalları sanatçının Osmanlı süslemesine soktuğu çiçek motifleriyle donanmıştır (Çağman, 1968: 14).

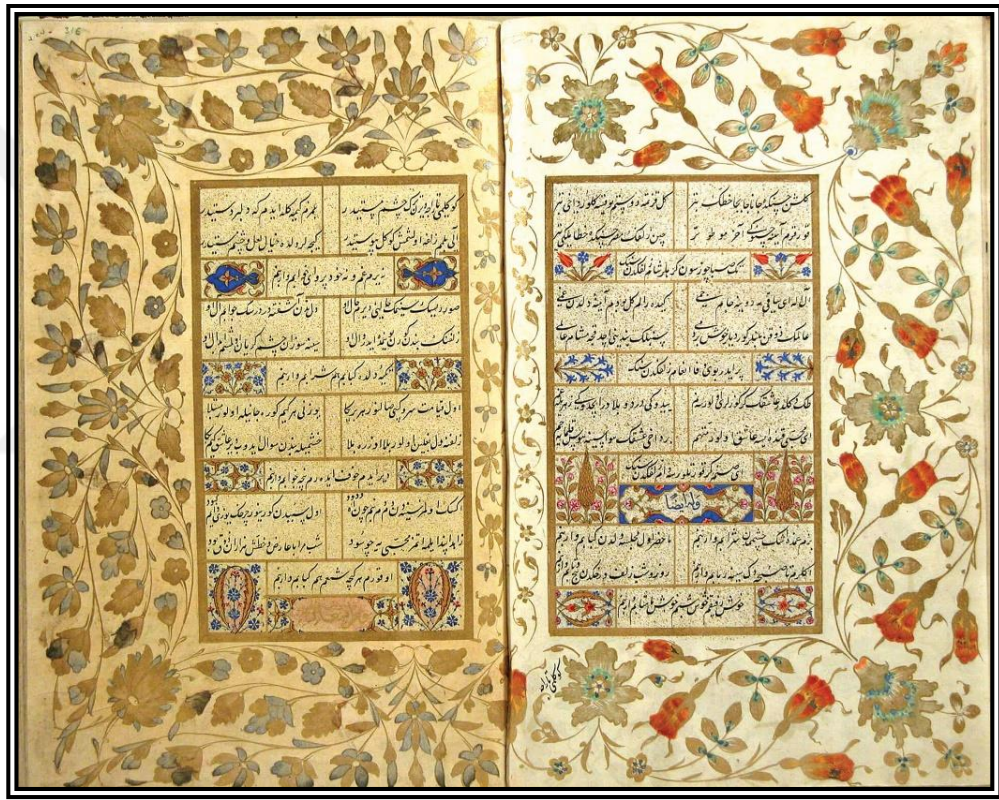

Fotoğraf 3 III Murad tuğrasından detay

(<https://www.zdergisi.istanbul/makale/muzehhib-kara-memi-36> Erişim, 06.06.2022).

XVII. yüzyıl sonunda kalın dallar üzerinde çiçeklerin çok renkli hale geldiğini hatta 18. yüzyılda, ışık gölge etkileriyle giderek hacim kazanmaya başladığı görülmektedir. *Şahkulu* 'na atfedilen sarmal dallı iri hançeri yapraklı desenler bir yandan sürerken bunun yanında çiçek ressamı olarak da bilinen *Ali Üsküdari* 'de çiçeklerin daha

farklı yorumlar kazandığı görülür. *Kadife çiçeği*, *nar çiçeği* batı kültürünün etkisi altında tezyini motiflerdeki *üsluplaştırmanın* neredeyse iyice azaldığı XIX. yüzyıl çiçeklerinde hacim etkisi güçlenirken *barok-rokoko* üsluplarındaki kıvrımlar arasına doğayla çok yakın karakterdeki çiçeklerin serpiştirildiği hatta yoğunlukla işlendiği görülür. Bu çiçeklerin bazen de *vazo*, *kâse*, *kandil*, *sepet*, *saksı* vb. Çok değişik kaplar içinde tasvir edilen biçimlerin yanında kurdele ile bağlı buket şeklinde çizilmiş örneklerine de rastlanır (Tanındı, 1993:406).

Fotoğraf 4. Kara Memi örneklerinden gül motifi

(<https://www.zdergisi.istanbul/makale/muzehhib-kara-memi-36>, Erişim: 02.06.2022)

Natüralist çiçek motiflerinin kullanıldığı XVIII. yüzyılda Ali Üsküdari ve Abdullah Buhari dönemin meşhur sanatçılarıdır. *Müzehhip* ve *lake ustası Ali el- Üsküdari* sözü edilen üslupları ve özellikle saz üslubunu dönemin eserlerinde ustalıkla uygulamıştır. Tezhip yanında lake kitap kapları, ahşap ürünler üzerine lake çalışmaları ve

çiçek ressamlığı da yapan sanatçı, tezhipte çağdaşı desenlerle klasik olanları kaynaştırarak kendine özgü yorumlar yapmıştır (Özkeçeci, Özkeçeci, 2014:53).

1.2. Seçilmiş Şifalı Bitkilerin *Yarı Üsluplaştırma* Anlayışıyla Yorumlanması

Geçmişten günümüze insanlar; doğadaki bitkileri beslenme, ısınma, savunma gibi hissettikleri duyguları anlatmak ve en önemlisi hastalıklarına şifa bulma amaçlarıyla kullanmışlardır. Eski çağlardan bu yana dünyanın her yerinde insanlar bitkileri kendilerine fayda sağlamak için kullanmışlardır. Zaman içerisinde hangi bitkilerin zehirli veya şifalı olduklarını öğrenmişlerdir.

Arkeolojik bulgular, insanoğlunun tarih sahnesine çıktığından bu yana besin elde etmek ve sağlık sorunlarını gidermek için öncelikle bitkilerden faydalandığını göstermektedir (Koçyiğit, 2005). Hastanın derdine alternatif bir tedavi olanağı sunan tabiat, eski çağlardan beri bitkileri ile şifa kaynağı olmuştur. Geçmişte olduğu gibi bugün de bu alanda çalışan araştırmacıların amacı hasta olan kişinin ıstırabını doğru ilaç ve tedavi yöntemiyle hafifletmektir. Hastalığın Allah tarafından ceza olarak verildiğine inanan ilk çağ insanları, tedavi yöntemini günahlardan temizlenme olarak görmüş ve tedavide olabildiğince fazla şifalı bitki kullanmaya çalışmıştır. Böylece tabiatın iyileştirici öğelerinden olan bitkilerin, faydaları ve zararları tarih boyunca araştırılmıştır. Böylece yaşamın sürdürülebilmesi için önemli ihtiyaçlardan doğan bitkilerle tedavi ilmi doğmuştur.

Tıbbi bitkilerle uğraşan araştırmacılar hangi bitkinin hangi hastalığa iyi geldiğini yazarak sınıflandırma yapmışlardır. Yapılan bu ayırım sayesinde sistematik botanik doğmaya başlamıştır. Yüzyıllar boyunca kayıt altına alınan araştırmalar kuşaktan kuşağa aktarılarak geliştirilmiştir.

Bu çalışmada tercih edilen şifalı bitkiler, insanlığın var oluşundan bu yana kullanılmıştır. Geçmişten günümüze Geleneksel Türk Sanatlarını icra eden sanatçılar doğayı gözlemlemiş, yorumlamış ve özgün formlarda stilize etmişlerdir. Çalışmanın

özgün uygulamalarında stilizasyonun ekolü olan *Kara Memi* örnek alınmış alınarak, onun yolundan gitmek hedeflenmiştir. *Yarı üslüplaştırma* anlayışıyla yorumlanan bitkilerden özgün tasarımlar oluşturulup; klasik sanatlara, kitap ressamlığına ve günümüz modellemelerine katkı sağlamayı amaçlayan tasarımlar yapılmıştır.

1.2.1. Passiflora (Caerulea) Bitkisinin Yorumlanması

Doğanın gözlemlenmesinden yola çıkılarak doğadaki şifalı bitkilerden olan *pasiflora* bitkisinin karakteristik özellikleri incelenmiştir. Dünya çapında ziraatı yapılan ve *Çarkıfelek* adıyla da bilinen bu şifalı bitki türünün meyveleri insanlar tarafından tüketilmektedir. Bitki, *asma sülüğü* gibi helezonik tutmaçlarla tutunarak kısa zamanda 15-20m yüksekliğe ulaşabilmektedir. *Sülükler* dalları destekleyici olarak görev yapmaktadır. Yaprakları *alternan dizilişli* beş bazen üç ya da yedi bölmeli, kaygan bir yapıya sahip rengi koyu yeşildir.

Pasiflora bitkisinin çiçekleri beyaz renkte olup on dilim yapraktan oluşmaktadır. Çiçek dilimlerinin üzeri yumuşak bir yapıya sahiptir. Çiçek tacı mavi ya da menekşe rengi *filamalarla* çevrilmiştir. Çıkıntılı bir yapıya sahip beş adet tohum kesesi bulunmaktadır. Dünyada ve ülkemizde gerek besin değeri gerekse eczacılık alanında kullanımıyla dikkat çeken bu türün Akdeniz'in sahil kesiminde ve iklimi bölgelede rahatlıkla yetiştirilmesi mümkündür.

Passiflora (*Çarkıfelek*, *Passion*) bitkisinden hazırlanan ilaçların etkinliğini ortaya koyan klinik çalışma sayısının fazla olmamasına karşılık, *passiflora* ilaçları ülkemizde uzun yıllardır eczanelerde bulunmakta ve kullanılmaktadır. Kontrollü bir klinik çalışmada (36 kişi), *passiflora* bitkisinden hazırlanan bir ilacın etkisi uyku ilacı (oksazepam) verilen grup ile karşılaştırılmıştır. İlacın oldukça etkin olmasının yanı sıra deneklerin gün boyu aktivitelerini olumsuz etkilememesi önemli bir avantaj olarak dikkati çekerken etkinin uyku ilacına göre daha geç ortaya çıktığı gözlenmiştir. (Prof. Dr. Erdem Yeşilada, <https://www.erdemyesilada.com/tr/uykusuzlukta-pasiflora-bitkisi-ne-kadar-etkili-a> , Erişim 06.01.2021).

Fotoğraf 5^aFotoğraf 5^b**Fotoğraf 5:** *Pasiflora* bitkisi ve meyvesinin görünüşü.

(<https://www.ntv.com.tr/saglik/passiflora-carkifelek-bitkisi-nedir-nerelerde-kullanilir-carkifelekbtkisinin-faydalari-nelerdir,TNm23HI8P0mGOE33pCd0Pw> , 2021).

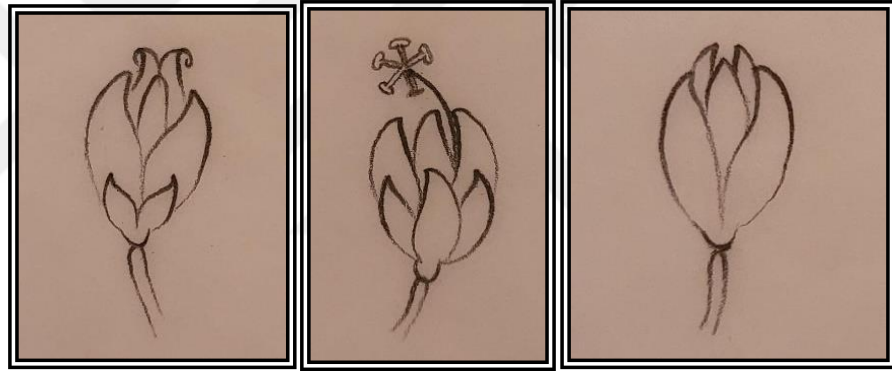
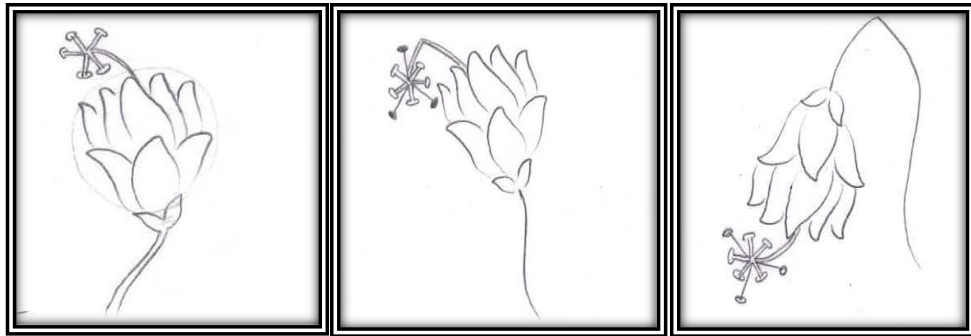
Fotoğraf 6^aFotoğraf 6^b

Fotoğraf 6: *Pasiflora* bitkisinin tomurcuk hali ve olgunlaşmış meyvesinin görünüşü. (<https://kadirbekci53.blogspot.com/2010/06/siz-hic-carkifelek-yedinizmi.html> , 2021)

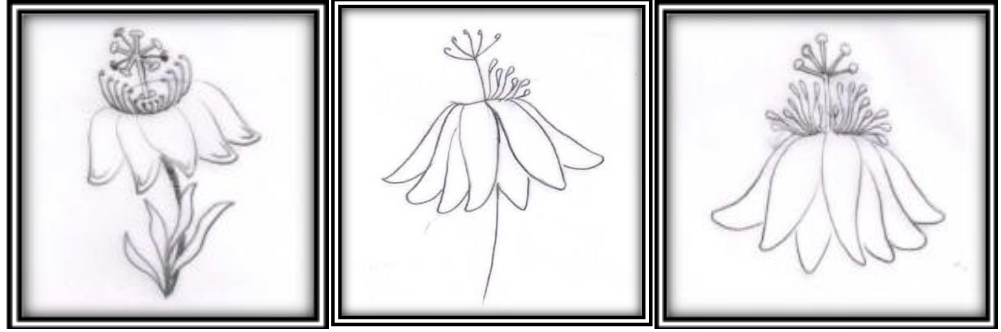
Avrupa İlaç Kurumu (AİK) *passiflorayı* ‘*Geleneksel Bitkisel Tıbbi Ürün*’ olarak kabul ederek kullanım amacını şu ifadelerle vermektedir: “*Stresin hafif belirtilerine ve uyku düzenini sağlamaya yardımcı olma*”, Sağlık Bakanlığı *passiflora* preparatlarının

prospektüslerinde, ‘*Huzursuzluk, endişe, adet görme ve menapoz dönemindeki ruhsal sıkıntı ve gerginlikte, uykusuzluk gibi şikâyetlerin giderilmesinde destekleyici olarak kullanılır*’ ifadesi ile satışa sunulmasını kabul etmiştir (*Passiflora* ne işe yarar?, <https://www.haberturk.com/saglik/haber/1394757-passiflora-ne-ise-yarar>, Erişim: 01.01.2021, 16:00).

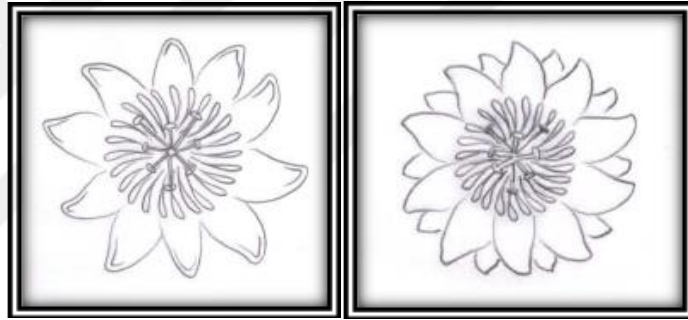
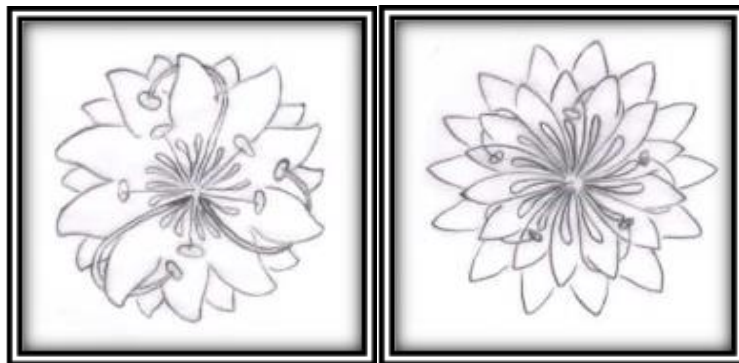
Yarı üsluplaşırma anlayışı ile yorumlanan *pasiflora* bitkisi örnekleri aşağıda sıralanmıştır. *Yarı üsluplaştırılmış* motiflerde en önemli husus çiçek yapısının bozulmadan karakteristik özelliklerinin belirgin hale getirilmesidir. Bu çalışmada kullanılan *pasiflora* bitkisinde abartılan tohum flamalarında ve yaprak formlarında grafik anlatımı görmek mümkündür.

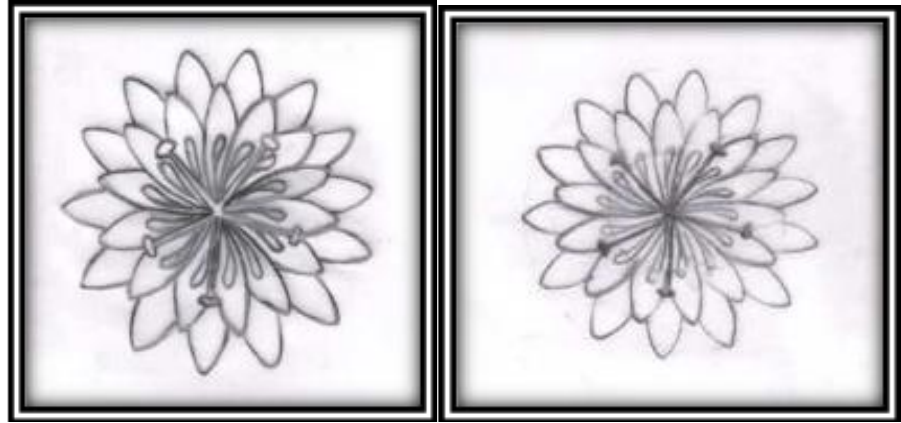
Şekil 2^aŞekil 2^bŞekil 2^cŞekil 2^dŞekil 2^eŞekil 2^f

Şekil 2. *Pasiflora* bitkisinin olgunlaşmamış, açılmamış *gonca* halinin yandan görünüşünün *yarı üsluplaşırma* anlayışıyla yorumlanması

Şekil 3^aŞekil 3^bŞekil 3^c

Şekil 3. *Pasiflora* bitkisinin yandan görünüşünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması

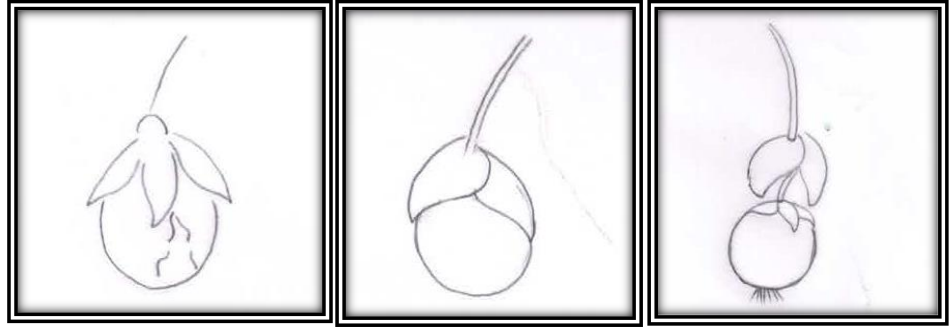
Şekil 4^aŞekil 4^bŞekil 4^cŞekil 4^d

Şekil 4^eŞekil 4^f

Şekil 4. *Pasiflora* bitkisinin kuşbakışı görünümünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.

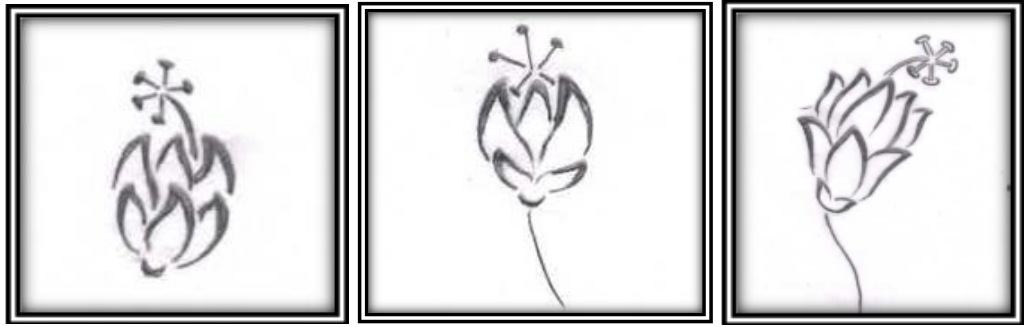

Şekil 5. *Pasiflora* bitkisi yaprağının yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanması.

Şekil 6^aŞekil 6^bŞekil 6^c

Şekil 6. *Pasiflora* bitkisi meyvesinin *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanması

Pasiflora bitkisi farklı yöntemlerle işlenmiş, sıvama, tarama ve akıtma teknikleri bir arada kullanılmıştır. Örneklerde de görüldüğü üzere 10 adet *taç yapraklar* ve çok sayıdaki *flamalar nüanslı* halde çizilmiştir.

Şekil 7^aŞekil 7^bŞekil 7^c

Şekil 7. *Pasiflora* bitkisinin *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla *çift tahrir* olarak yorumlanması

Şekil 8^aŞekil 8^bŞekil 8^c

Şekil 8. *Pasiflora* bitkisinin yandan görünüşünün *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla *çift tahrir* olarak yorumlanması.

Şekil 9^aŞekil 9^b

Şekil 9. *Pasiflora* bitkisi meyvesinin *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla *çift tahrir* olarak yorumlanması.

Şekil 10. *Pasiflora* bitkisi yaprağının yarı üsluplaştırma anlayışıyla çift tahrir olarak yorumlanması.

Şekil 11^a

Şekil 11^b

Şekil 11. *Pasiflora* bitkisinin kuşbakışı görünümünün yarı üsluplaştırma anlayışıyla çift tahrir olarak yorumlanması.

Şekil 12^a

Şekil 12^b

Şekil 12^c

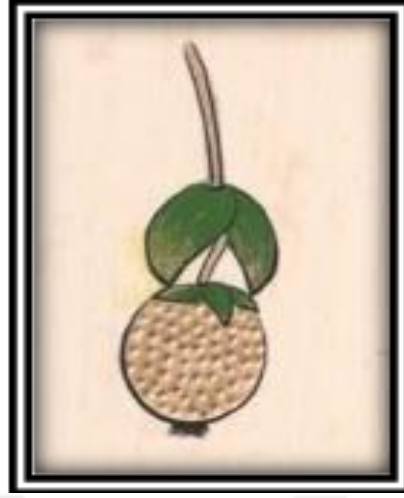
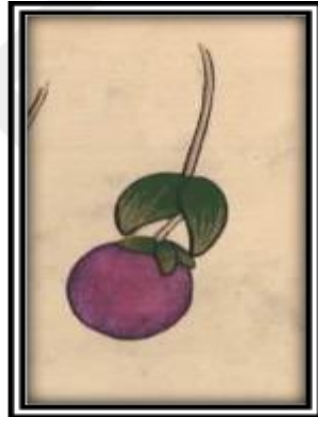
Şekil 12. *Pasiflora* bitkisinin sıvama ve tarama teknikleri ile renklendirilmesi.

Şekil 13^aŞekil 13^bŞekil 13^c

Şekil 13. *Pasiflora* bitkisinin yandan görünüşünün sıvama ve tarama tekniği ile renklendirilmesi.

Şekil 14^aŞekil 14^bŞekil 14^c

Şekil 14. *Pasiflora* bitkisinin kuş bakışı görünümünün tarama, sıvama ve hurdeleme teknikleri ile renklendirilmesi.

Şekil 15^aŞekil 15^bŞekil 15^cŞekil 15^d

Şekil 15. *Pasiflora* meyvesinin *akıtma*, *sıvama* ve *hurdeleme* teknikleri ile renklendirilmesi.

Şekil 16. *Pasiflora* bitkisi yaprağının *sıvama* ve *tarama* teknikleri ile renklendirilmesi.

Şekil 17^a

Şekil 17^b

Şekil 17^c

Şekil 17^d

Şekil 17^e

Şekil 17. *Pasiflora* bitkisinin halinin *halkar* ve *hurdeleme* tekniği ile renklendirilmesi.

Şekil 18^aŞekil 18^b

Şekil 18. *Pasiflora* bitkisinin kuş bakışı görünümünün *halkar* tekniğiyle renklendirilmesi.

Şekil 19. *Pasiflora* bitkisi yaprağının *halkar* tekniği ile renklendirilmesi.

Şekil 20^aŞekil 20^bŞekil 20^c

Şekil 20^dŞekil 20^e

Şekil 20. *Pasiflora* bitkisinin *goncagül* halinin renkli *tahrirlenmesi*.

Şekil 21^aŞekil 21^b

Şekil 21. *Pasiflora* bitkisinin *kuş bakışı* görünümünün siyah renk ile *tahrirlenmesi*.

Şekil 22. *Pasiflora* bitkisi meyvesinin renkli *tahrirlenmesi*.

Şekil 23. *Pasiflora* bitkisi yaprağının renkli *tahrirlenmesi*.

1.2.2. Filipendula Bitkisinin Yorumlanması

Tabiatın gözlemlenmesi pratiğinden hareketle Akdeniz bölgesi hariç Türkiye'nin her yöresinde yetişen, karakteristik özelliklere sahip *filipendula* (keçisakalı) gülgillerin alt grubunun bir üyesidir. Irmak kenarlarında, bataklık olan yerlerde, mezarlıklarda, çimenlik alanlarda ve nemli meralarda yetişmektedir. Kökleri oldukça sağlam, derine inen, saçaklı bir yapıya sahiptir.

Gövde yapısı çatallaşmayan bitkinin çiçek veren kısımları çatallaşmaktadır. Çatallaşan her dalda çiçekler açmaktadır. Bu çiçekler küçük ve sayıca fazladır. Aşağı yukarı 2-5 m büyüklüğünde olan çiçeklerin yapısı birbirine yakın, kümelenmiş, narin,

kremsi beyaz renktedir. Çiçeklerin her biri 5 taç yaprak, 5 çanak yaprağı ve sayısı 15 ile 30 arasında değişen dölleme tozluklarından oluşmaktadır.

Taç yaprakları ters yumurta şeklinde kremsi beyaz renkte, dölleme tozlukları beyaz saplı sarımsı topuzcuklara sahiptir. Yaprak formu küçük yaprakların sağlı sollu dizilmesi ve küçülerek uç kısmında üç loblu bir yapraktan oluşmaktadır. Yaprakların kenarları dişli, üst rengi grimsi ve tüylüdür.

Filipendula bitkisi fitoterapide, sindirim sisteminin mukozalarını korumakta ve yumuşatmakta ve mide yanmasını nötralize etmeye yardımcı olmakta, mide bulantısını fark edilen durumlarda ise sakinleştirmek için etkilidir. Ulmaria aynı zamanda hafif bir büzücü olarak hareket ettiğinden dolayı ishal durumunda da kullanılmaktadır. Ulmaria'nın sindirim problemlerini tedavi etmek için kullandığı faydalara ek olarak, bu bitki arasında ateşin düşürülmesinde faydalı olan salisilik asit olan aktif ilkeler bulunur. Anti-enflamatuar ve yatıştırıcı özellikleri nedeniyle, eklem ve kas romatizmasına da yardımcı olur. Ulmaria'nın içerdiği faydalı özellikler şunlardır: mide, büzücü, idrar söktürücü, iltihaplanma önleyici, ateş düşürücü ve anti-aromatik. Öte yandan, içinde bulunan aktif içerik maddeler arasında tanen, sitrik asit, salisilik asit ve uçucu yağlardan söz edilebilir (Ulmaria'nın yararları ve özellikleri, çareleri ve kontrendikasyonları, <https://tr.nature-via.com/benefits-and-properties-of-the-ulmaria-remedies-and-contraindications>, , Erişim: 15.04.2021).

Fotoğraf 7^a

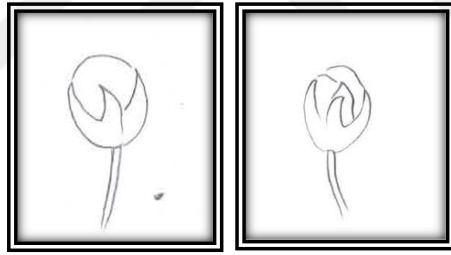
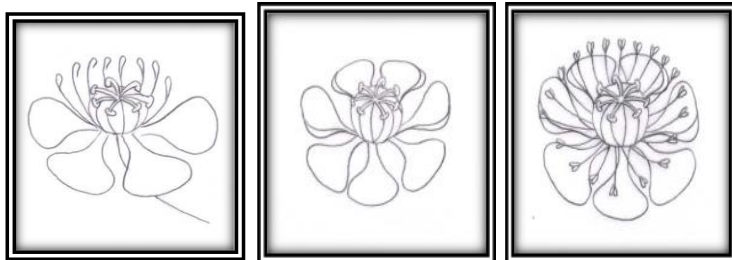

Fotoğraf 7^b

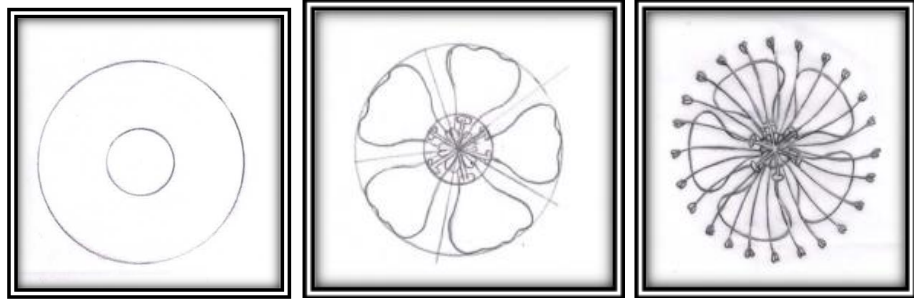
Fotoğraf 7^cFotoğraf 7^d

Fotoğraf 7. *Filipendula* bitkisinin yandan, önden, tomurcuk ve genel görünüşü.
(<https://kocaelibitkileri.com/filipendula-vulgaris/>)

Kendine özgü yapısıyla ve döllenme tozluklarıyla dikkat çeken *filipendula* çiçeğinin *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla oluşturulmuş motif örnekleri aşağıda sıralanmıştır.

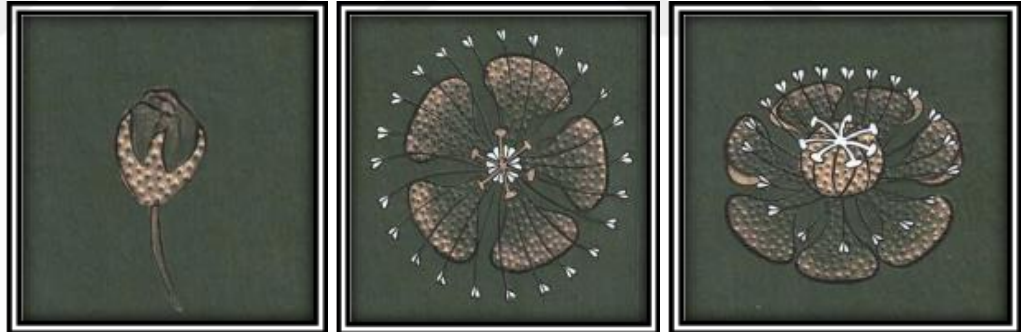
Şekil 24^aŞekil 24^bŞekil 24^aŞekil 24^bŞekil 24^c

Şekil 24. *Filipendula* bitkisinin *gonca* halinin yandan görünüşünün *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanması.

Şekil 25^aŞekil 25^bŞekil 25^c

Şekil 25. *Filipendula* bitkisinin *kuşbakışı* görünümünün *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanması.

Yarı üsluplaştırma anlayışı ile yorumlanan *filipendula* bitkisi farklı yöntemlerle işlenmiş, *sıvama*, *tarama* ve *akıtma* teknikleri bir arada kullanılmıştır. Örneklerde de görüldüğü üzere sayısı 15 ile 30 arasında değişen döllenme tozlukları ve taç yaprakları *nüanslı* halde çizilmiş bitkinin karakteristik özelliklerine dikkat çekilmiştir.

Şekil 26^aŞekil 26^bŞekil 26^c

Şekil 26. *Filipendula* bitkisinin *gonca*, *kuş bakışı* ve *yandan* görünüşünün *halkar* ve *iğne perdahı* tekniği ile renklendirilmesi.

Şekil 27^aŞekil 27^bŞekil 27^c

Şekil 27. *Filipendula* bitkisinin *gonca* ve *kuş bakışı* görünüşünün *sıvama tekniği* ile renklendirilmesi.

1.2.3. *Hodan (Borago Officinalis)* Bitkisinin Yorumlanması

Tabiatın gözlemlenmesinden yola çıkılarak doğadaki *şifalı* bitkilerden olan *hodan* bitkisinin karakteristik özellikleri incelenmiştir.

Boraginaceae familyasına bağlı olan *Hodan* (*Borago officinalis* L.) bitkisi tek yıllık otsu bir türdür. Bu türün anavatanı Batı Akdeniz, Kuzey Batı Afrika ve Akdeniz'in doğu kesimi olarak bilinmektedir. Ülkemizde Kuzey Anadolu, Batı Anadolu ve Marmara Bölgelerinde doğal olarak yetişmekte, *Hodan*, *Sığırdili* ve *Zembil* çiçeği olarak isimlendirilmektedir (Baytop, 1999).

Karakteristik özelliklere sahip olan yabancı bitki, bazı bölgelerde ısıp otu, sığır dili, çoban çedenesi veya ballık gibi farklı isimlerle adlandırılır.

Hodan bitkisinin boyu yaklaşık 60 santimetreyi bulmaktadır. Morumsu gövde yapısı çatallaşmayan bitkinin çiçek veren kısımları çatallaşmaktadır. Fakat bitkinin çiçek veren kısımları çatallaşmaktadır. Çatallaşan her dalda mavi, pembe, beyaz renkte çiçekleri bulunmaktadır. Çiçeklerin her birinde beş dar yaprak üzerine konulanmış beş üçgen sivri yaprak bulunmaktadır. Beş üçgen yaprağa ait kesesini çevreleyen beyaz

koruma yaprakları vardır. Dar yaprakların ve çiçeğin uzandığı dallarda tüylenmeler vardır. Yaprakların dizilimi sağlı sollu ve yaprak kenarları tüylüdür.

Hodan bitkisi içerisinde bolca kalsiyum barındırdığı için kemik sağlığını olumlu yönde etkilemektedir. Yine içinde bolca potasyum bulunduğundan kalp ve damar sağlığını korumakta içindeki potasyum sayesinde tansiyonun da normal seviyelerde seyretmesine yardımcı olmaktadır. İdrar söktürücü özelliği de bulunduğundan vücutta oluşan ödemele baş etmede önemli bir rol almaktadır. Balgamdan kolayca kurtulmaya destek olarak balgam nedeniyle oluşan öksürüklerin de kesilmesini sağlamaktadır. Boğaz üzerinde balgam sökmek dışında da etkileri olan hodan otu, boğaz ağrılarına iyi gelmekte vücudun çeşitli yerlerinde oluşan iltihaplanmaların daha hızlı iyileşmesine yardımcı olmaktadır. Sinir sisteminin düzenli çalışmasına destek vererek sinir ve strese bağlı uykusuzluk, depresyon gibi sorunlara çözüm sunmaktadır. Tohumundan elde edilen yağ, sivilce lekelerinden tutun da çatlaklara ve selülitlere kadar birçok cilt sorununda kullanılmaktadır (Lezzeti ve Şifası Bol Bu Güzellikle Bir An Önce Tanışın: Hodan Otu, <https://yemek.com/hodan-nedir-faydalari/> , Erişim: 12.04.2021).

Fotoğraf 8^a

Fotoğraf 8^b

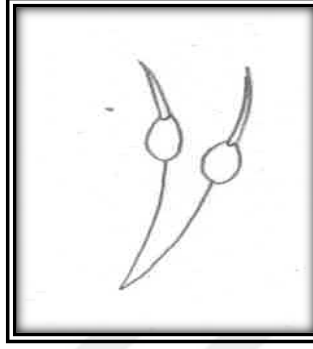

Fotoğraf 8^c

Fotoğraf 8. *Hodan* bitkisinin arkadan, yandan ve önden görünüşü.

(<https://kocaelibitkileri.com/borago-officinalis/>)

Kendine özgü yapısıyla iri ve sivri çiçek yapraklarıyla dikkat çeken *hodan* bitkisinin *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla oluşturulmuş motif örnekleri aşağıda sıralanmıştır.

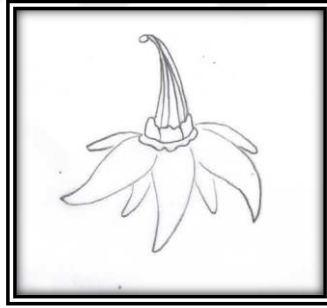

Şekil 28^a

Şekil 28^b

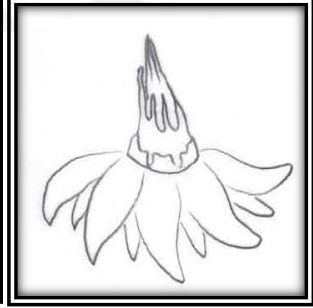
Şekil 28. *Hodan* bitkisinin açılmamış, gonca halinin yandan görünüşünün *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanması.

Şekil 29^a

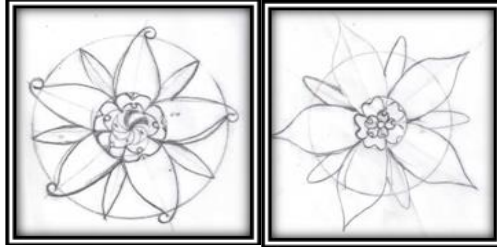
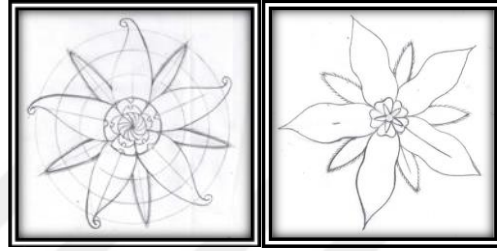

Şekil 29^b

Şekil 29^c

Şekil 29. *Hodan* bitkisinin yandan görünüşünün *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanması.

Şekil 30^aŞekil 30^bŞekil 30^cŞekil 30^d

Şekil 30. *Hodan* bitkisinin *kuş bakışı* görünümünün *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanması.

Hodan bitkisi farklı yöntemlerle işlenmiş, uygulama aşamasında *sıvama*, *tarama* ve *akıtma* teknikleri bir arada kullanılmıştır. Aşağıdaki örneklerde de görüldüğü üzere 5 üçgen yaprak ve 5 sivri yaprak *nüanslı* halde çizilmiş dar yapraklardaki tüylenmeler abartılmıştır.

Şekil 31^aŞekil 31^b

Şekil 31^cŞekil 31^dŞekil 31^e

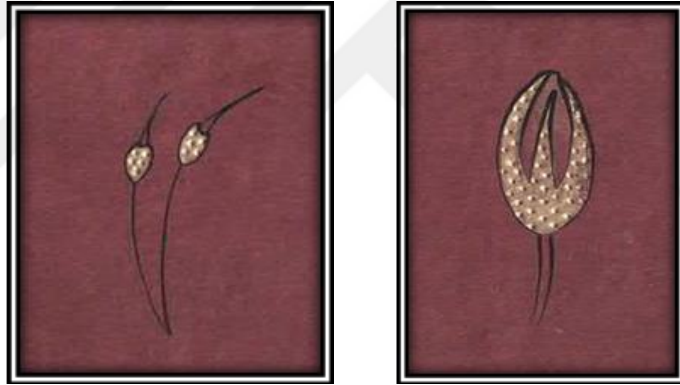
Şekil 31. *Hodan* bitkisinin yandan görünüşünün *sıvama* ve *tarama* teknikleri ile renklendirilmesi.

Şekil 32^aŞekil 32^b

Şekil 32. *Hodan* bitkisinin *kuş bakışı* görünüşünün *halkar* tekniği ile renklendirilmesi.

Şekil 33^aŞekil 33^bŞekil 33^c

Şekil 33. *Hodan* bitkisinin *kuş bakışı* görünüşünün *sıvama* ve *tarama* tekniği ile renklendirilmesi.

Şekil 34^aŞekil 34^b

Şekil 34. *Hodan* bitkisinin *gonca* halinin *sıvama* ve *hurdeleme* teknikleri ile renklendirilmesi.

Şekil 35^aŞekil 35^b

Şekil 35. *Hodan* bitkisinin *kuş bakışı* görünümünün *halkar* ve *hurdeleme* teknikleri ile renklendirilmesi.

1.2.4. *Enginar* (*Cynara scolymus*) Bitkisinin Yorumlanması

Tabiatın gözlemlenmesinden yola çıkılarak doğadaki *şifalı* bitkilerden olan *enginar* bitkisinin karakteristik özellikleri incelenmiştir. Gövde yapısı boyunca oluklu, sert, kuvvetli ve diktir. Yapraklarında sap çıktıları yoktur; büyük, uzun oval ve parçalıdır. Çiçekler üst yaprakların koltuğundan çıkmakta, uzun oluklu sapların ucunda büyük başlar halinde etli çiçek çanağı bulunmaktadır. Çanaktan çıkan çiçekler tip şeklinde ve aralarında bulunan tüyleri taşımaktadır. Başçıktaki yapraklar lif içerikli, çanaktan çıkan tüp çiçekleri ise sıvı içeriklidir. *Enginar* kaygan bir yapıya ve koyu yeşil bir renge sahiptir.

Enginar bitkisinin çiçeği mavi- mor renkte olup sayıca fazladır. Yuva şeklinde çiçeği koruyan yaprakların koyu yeşil yuvarlak dişleri bulunmaktadır. Dünyada ve birçok ülkede yetiştirilmekte olan enginar bir sebze olarak görülse de bir devedikenidir. Taze yaprakları ve kökleri ilaç yapımında kullanılan enginar bitkisi yüzyıllar boyunca tüketilmiştir.

Enginar bitkisi karaciğeri korur ve bu bölgedeki hastalıkların daha çabuk iyileşmesini sağlamaktadır. Böbrek ve bağırsakların düzenli çalışmasına yardımcı olarak böbrek kumlarının dökülmesine yardımcı olur. Sindirimi kolaylaştırır, idrar söktürücü

özelliğe sahiptir. Kandaki şeker oranını ayarlayarak, kolesterolü düşürerek vücuda dinçlik verir.

Bedeni ve zihinsel yorgunluğu giderir. Meme, rahim ağzı ve prostat kanserini önlemeye yardımcı olur. *Enginar*'ın etli çanak bölümü damar sağlığını korumakta da etkilidir. Hücrelerin yıpranmasını engelleyerek yaşlanmanın etkilerini azaltır. Sarılık hastalığını iyileştirmekte faydalıdır. Romatizma şikâyetlerini azaltır. İshali keser. Ter kokusunu giderir. Ateş düşürücü ve iştah açıcıdır (Enginar Hapı, <https://enginarhapi.wordpress.com/> Erişim: 15.04.2021).

Fotoğraf 9^a

Fotoğraf 9^b

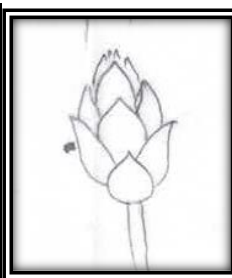
Fotoğraf 9^c

Fotoğraf 9. *Enginar* bitkisinin üstten, yandan ve tomurcuk halindeki görünümü. (<https://kocaelibitkileri.com/cynara-scolymus/>)

Kendine özgü yapısıyla ve tüp çiçekleri ile dikkat çeken *enginar* bitkisinin *yarı üsluplaştırma* anlayışı ile yorumlanan motif örnekleri aşağıda sıralanmıştır.

Şekil 36^a

Şekil 36^b

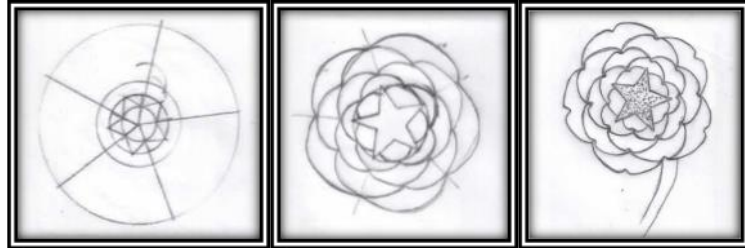

Şekil 36^c

Şekil 36^d

Şekil 36. *Enginar* bitkisinin *gonca* halinin yandan görünüşünün *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanması.

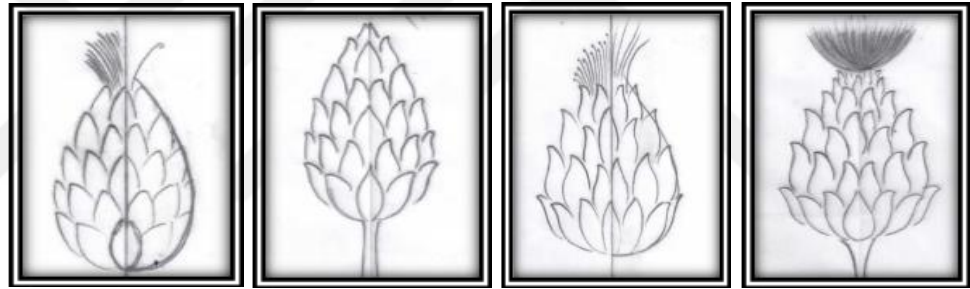

Şekil 37^a

Şekil 37^b

Şekil 37^c

Şekil 37. *Enginar* bitkisinin kuş bakışı görünüşünün *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanması.

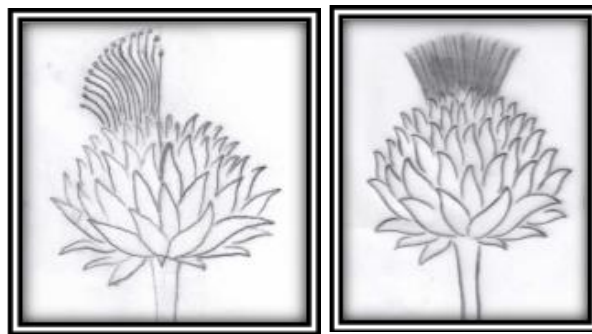

Şekil 38^a

Şekil 38^b

Şekil 38^c

Şekil 38^d

Şekil 38^e

Şekil 38^f

Şekil 38. *Enginar* bitkisinin olgunlaşmış halinin yandan görünüşünün *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanması.

Enginar bitkisi farklı yöntemlerle işlenmiş, uygulama aşamasında *sıvama*, *tarama* ve *akıtma* teknikleri bir arada kullanılmıştır. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü üzere oluklu saptan çıkan başlar yaprak detaylarıyla vurgulanmış, tüp çiçekleri abartılarak çalışılmıştır.

Şekil 39^aŞekil 39^bŞekil 39^cŞekil 39^d

Şekil 39. *Enginar* bitkisinin *gonca* halinin ve yandan görünüşünün *halkar* tekniği ile renklendirilmesi.

Şekil 40^aŞekil 40^bŞekil 40^c

Şekil 40. *Enginar* bitkisinin *kuşbakışı* ve yandan görünüşünün *halkar* tekniği ile renklendirilmesi.

2. BÖLÜM

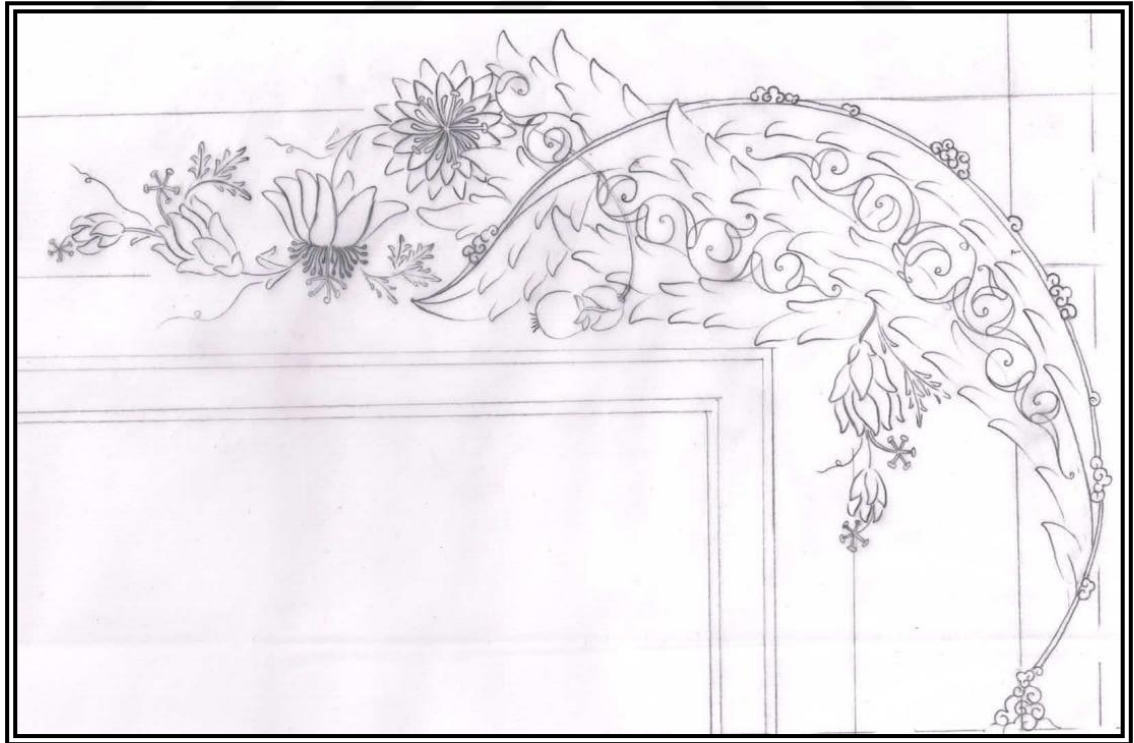
**TÜRK TEZHİP SANATINDA YARI ÜSLUPLAŞTIRMA ANLAYIŞIYLA
ŞİFALI BİTKİLERİN MOTİFLEŞTİRİLMESİ VE ÖZGÜN UYGULAMALARI**

2. BÖLÜM

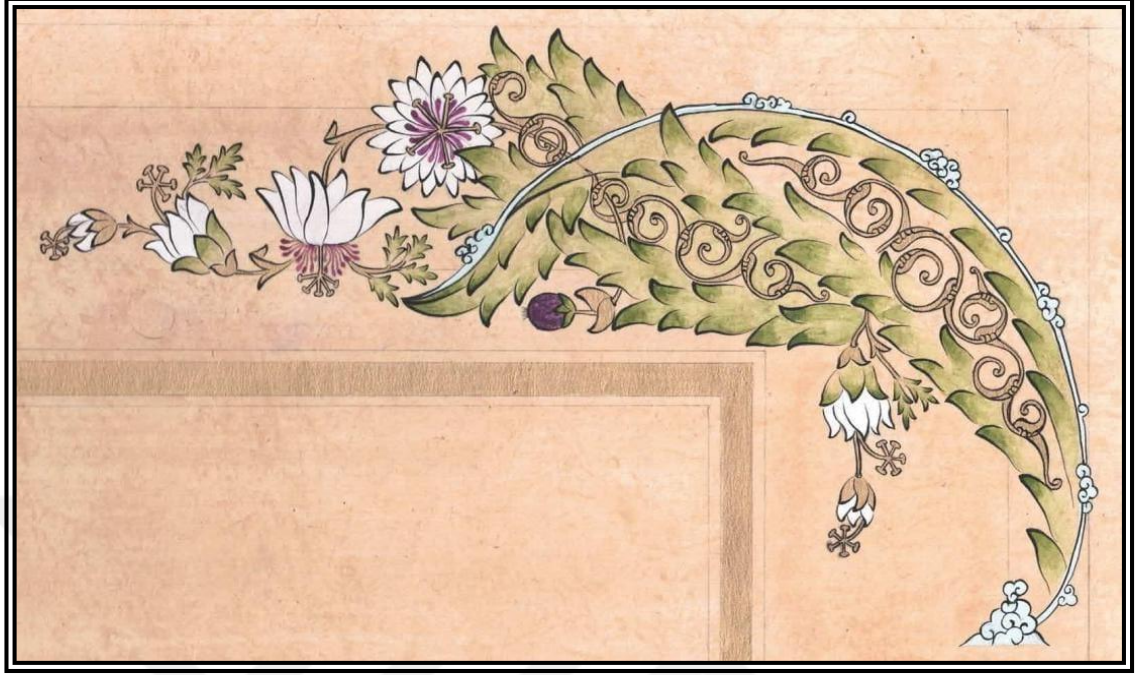
TÜRK TEZHİP SANATINDA YARI ÜSLUPLAŞTIRMA ANLAYIŞIYLA PASİFLORA, FİLİPENDULA, HODAN VE ENGİNAR BİTKİLERİNİN MOTİFLEŞTİRİLMESİ VE ÖZGÜN UYGULAMALARI

2.1. *Pasiflora* Bitkisinin Yarı Üsluplaştırma Örneklerinden Özgün Desen Tasarımları

Yarı üsluplaştırılmış motiflerde en önemli husus çiçeğin karakteristik özelliklerini belirginleştirmek, hatta abartılı ve grafiksel bir anlatımla yorumlamaktır. Bu bakış açısından yola çıkılarak yorumlanan *pasiflora* bitkisinin tasarım aşamaları aşağıdaki gibidir.

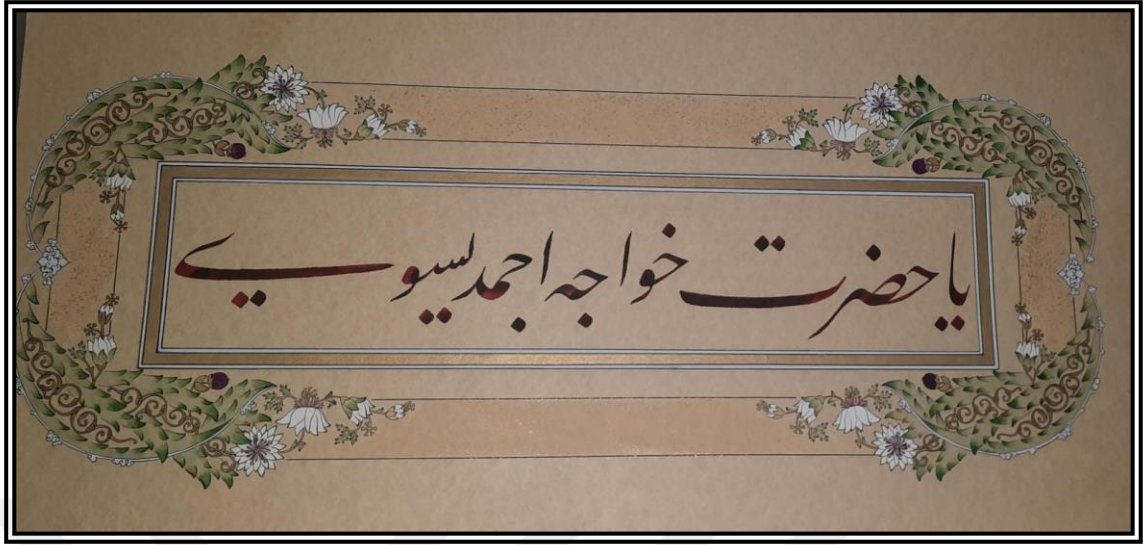

Şekil 41. Yarı üsluplaştırılmış özgün *Pasiflora* motifleriyle kenarsuyu desen tasarımı.

Şekil 42. Yarı üsluplaştırma anlayışıyla motifleştirilen *pasiflora* bitkisinin *halkar* ve *sıvama* tekniğiyle işlenmiş özgün tasarımdan desen kesiti.

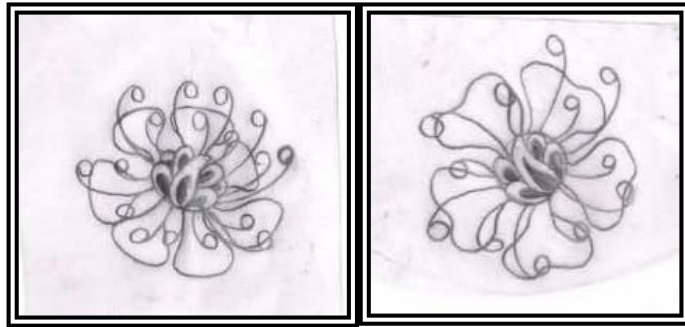
Türk tezminatında yarı üsluplaştırılmış motiflerin uyum içerisinde kullanıldığı çok sayıda örnek mevcuttur. Farklı üslup ve tekniklerin birlikte kullanılmasına örnek teşkil etmesi bakımından *pasiflora* bitkisinin, *rumi* motifinin ve bulut motifinin bir arada yer aldığı özgün desen tasarımı oluşturulmuştur. Klasik hat yazısı çevresi 4/1 ölçüsünde tasarlanmış ve katlama desen olarak uygulanmıştır. Uygulama aşamasında yaprak renklendirmesinde sulu boya ile akıtma tekniği kullanılmış, *pasiflora* bitkisinde *sıvama* ve *tarama* teknikleri kullanılarak motif uygulaması tamamlanmıştır. Uygulama yapılan zeminin hareketlenmesi için klasik yöntemlerden *zerefşan* tekniği kullanılmıştır.

Şekil 43. Yarı üsluplaştırılmış özgün pasiflora motifli kenarsuyu desen tasarımının renkli uygulaması.

2.2. Filipendula Bitkisinin Yarı Üsluplaştırma Örneklerinden Özgün Desen Tasarımları

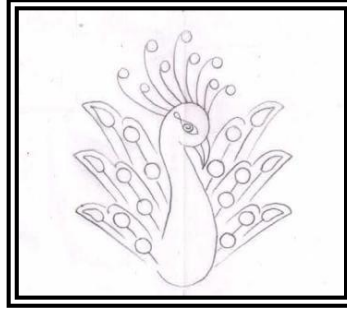
Türk tezvinatında üsluplaştırılmış motiflerde görülen bir diğer özellik ise iri motiflerin iç kısımlarının daha küçük motiflerle *hurdelenmesidir* (Devellioğlu, 2012).

Şekil 44^a

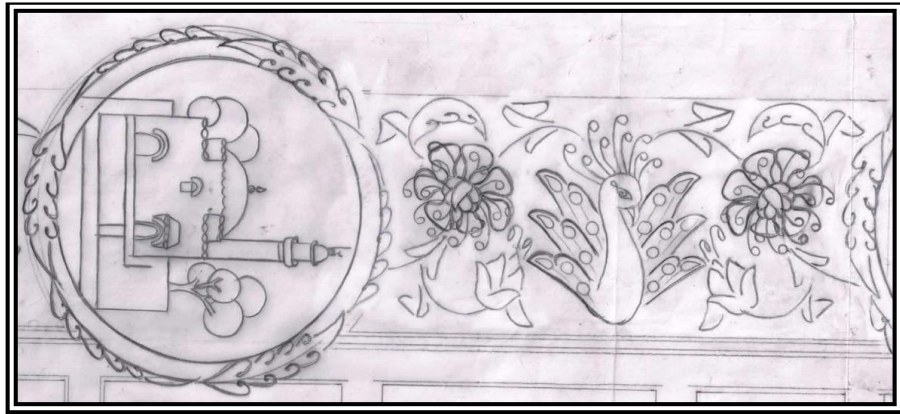
Şekil 44^b

Şekil 44. Filipendula'nın yarı üsluplaştırma anlayışıyla yorumlanmış özgün motif örnekleri.

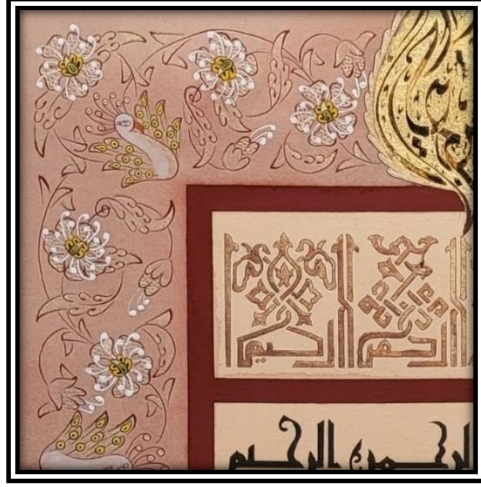

Şekil 45. Meşimesi kuş ile hurdelenmiş özgün *Filipendula* motifi.

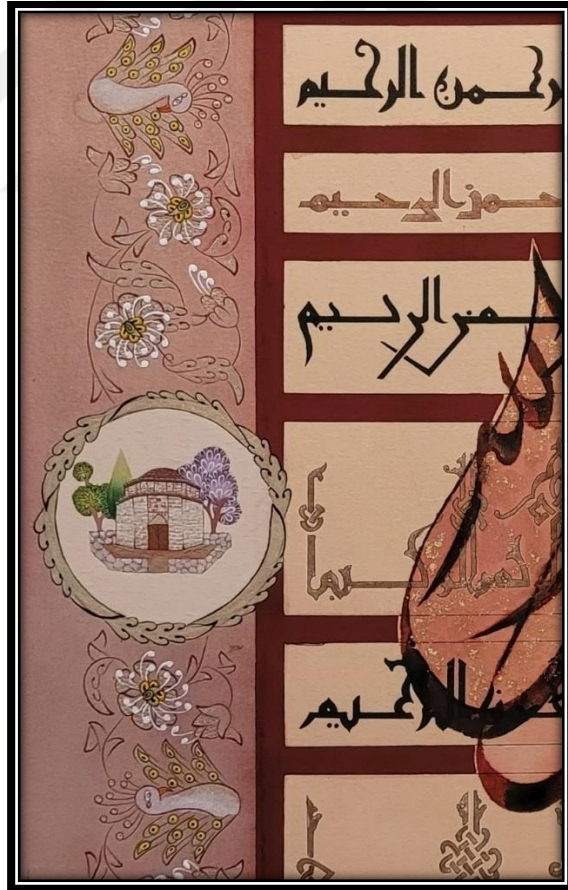
Küfi hatlı *Besmele* levha, yarı üsluplaştırılma anlayışı ile yorumlanmış *filipendula* bitkisinin özgün örneklerinden oluşan *kenar suyu* tezhipli tasarlanmıştır. *Filipendula* motifleri karakteristik tohum sporlarıyla *hurdelenerek* hareketlendirilmiş, *kuş motifleriyle* bir arada kullanılarak $\frac{1}{2}$ oranında özgün desen tasarımı oluşturulmuştur. Sağ ve sol tarafında İzmir'in Urla ilçesine ait tarihi yapılarından olan *Hacı Turan Kamanlı Camii*, *Samut Baba Türbesi*, *Ulu Cami* ve *Denizköy Camii*'nin minyatürleri kullanılmıştır. Zemin, hat yazısında kullanılan renk ile akıtma tekniğinde boyanmıştır. *Filipendula* motifi ve tavuskuşu motiflerinde *halkar* ve *sıvama* tekniği kullanılmış, çiçeğin *taç yaprakları* içine *hurde* tekniği uygulanarak motif zenginleştirilmiştir.

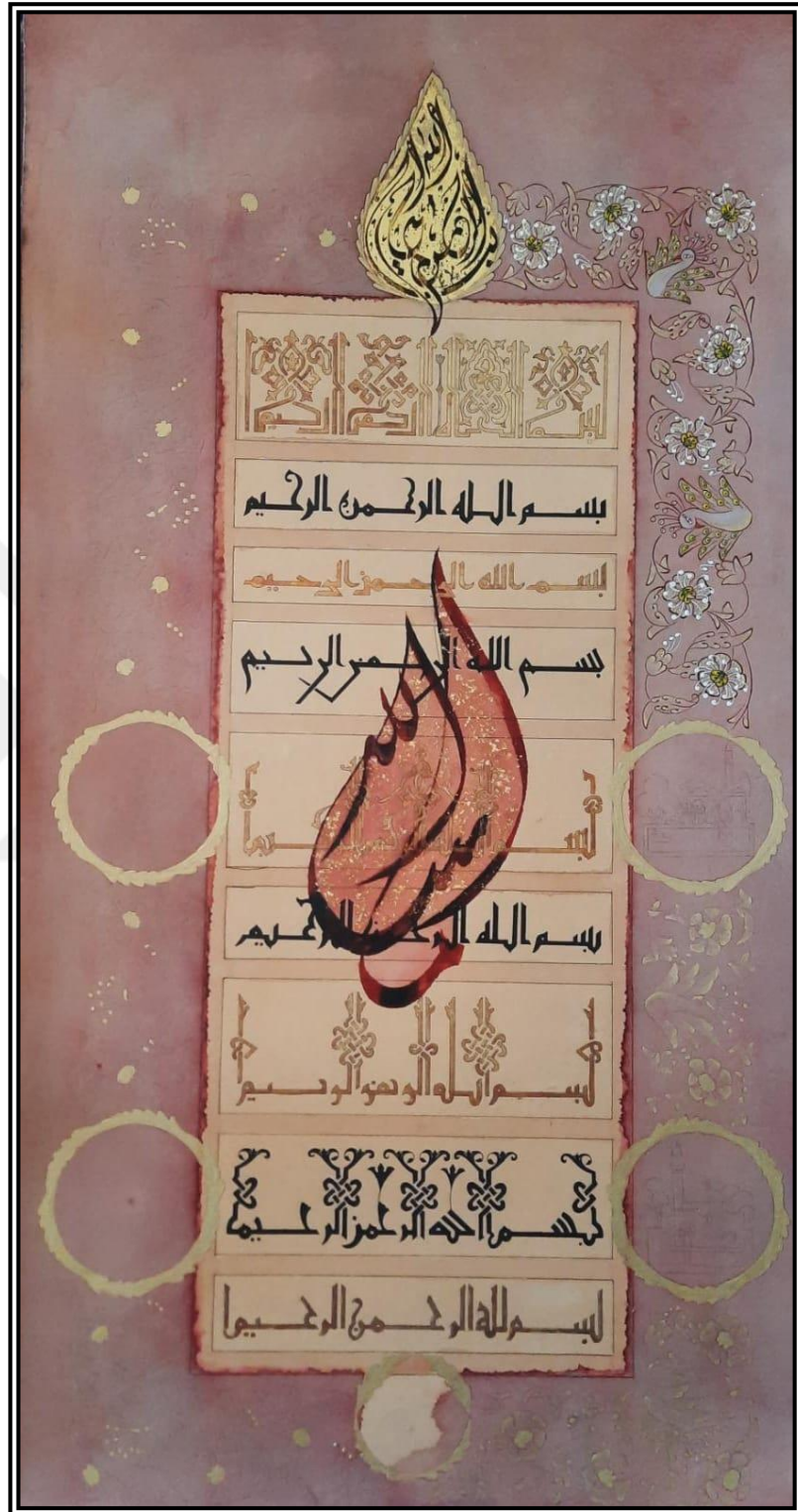
Şekil 46. Yarı üsluplaştırılmış özgün *filipendula* motifleriyle hazırlanmış *kenarsuyu* desen tasarımından detay görünüm.

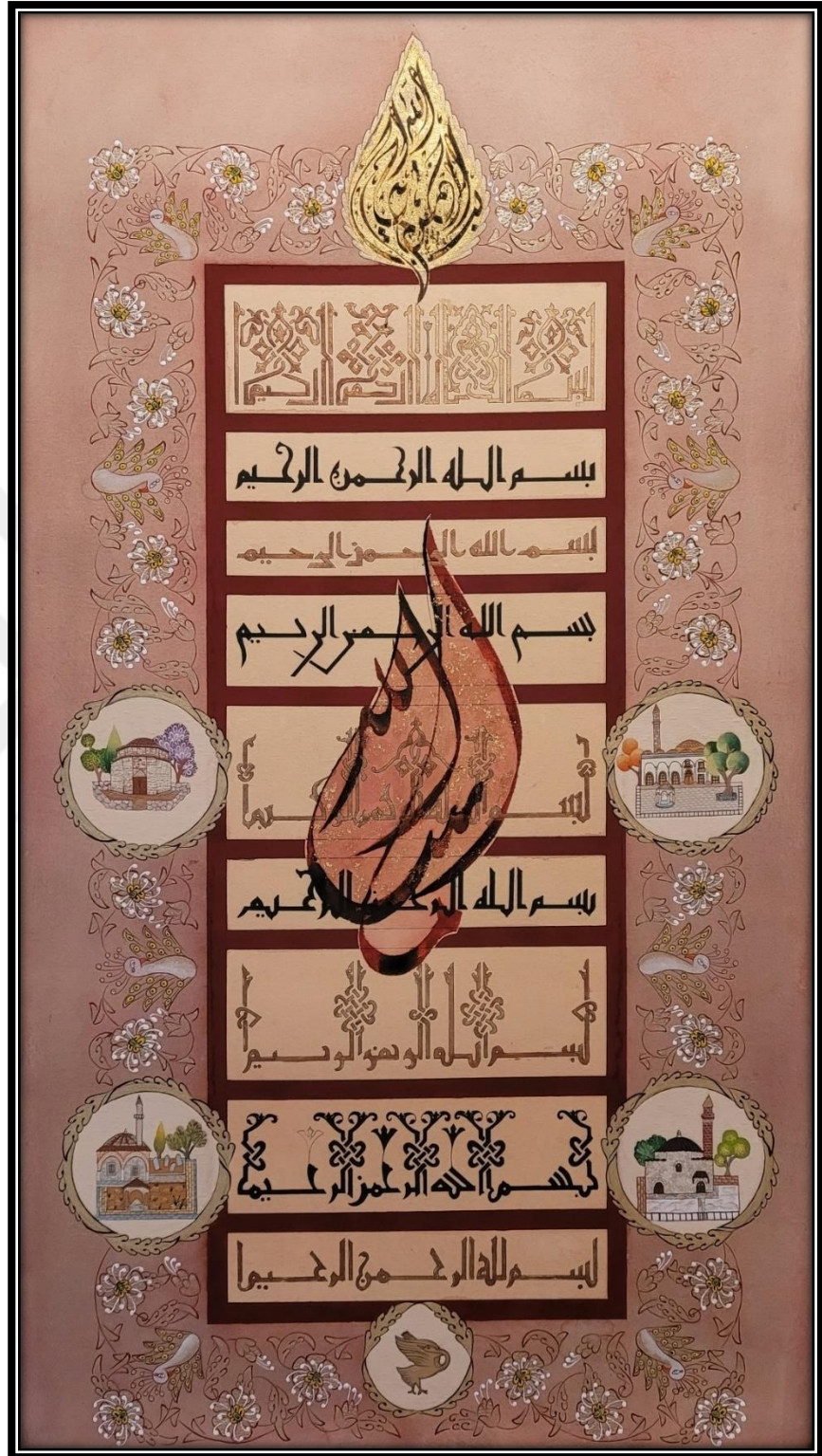
Şekil 47. Yarı üsluplaştırılmış özgün filipendula motifli kenarsuyu desen tasarımının renkli uygulamasından detay görünüm.

Şekil 48. Yarı üsluplaştırılmış özgün filipendula motifli kenarsuyu desen tasarımının renkli uygulamasından detay görünüm.

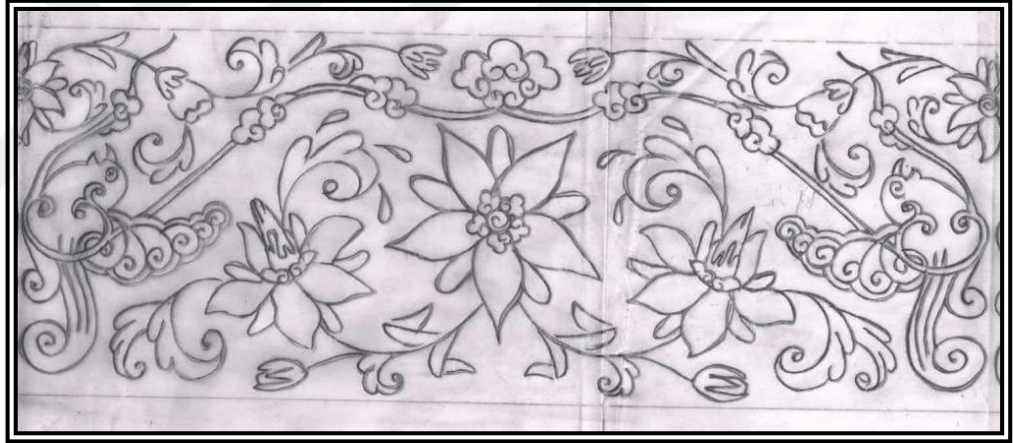
Şekil 49. Yarı üsluplaştırılmış özgün filipendula motifli kenarsuyu desen tasarımının renklendirilme aşamaları.

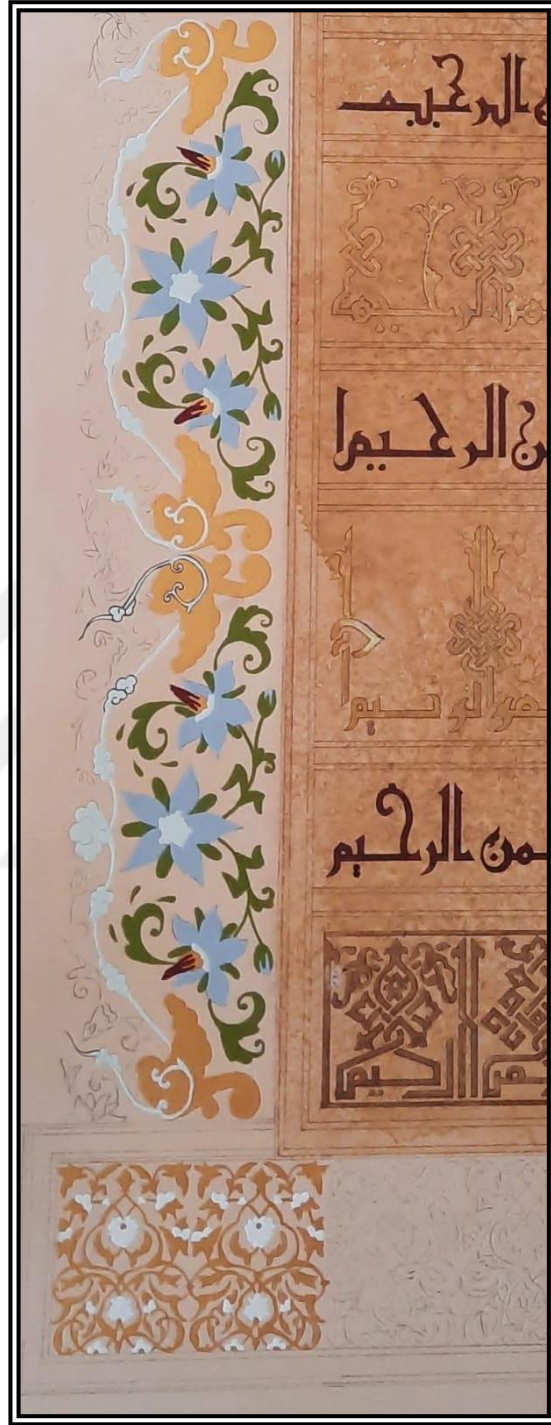
Şekil 50. Yarı üsluplaştırılmış özgün filipendula motifli kenarsuyu deseni.

2.3. Hodan Bitkisinin Yarı Üsluplaştırma Örneklerinden Özgün Desen Tasarımları

Yarı üsluplaştırmış özgün Hodan motifli, kenar suyu tasarımında kuş ve bulut motifleri aynı desende bir arada kullanılmıştır. Küfi hatlı Besmele'nin kenarsuyu tezhibi, mihrabiyeli ve tekrarlı desen dilimleriyle karma bir tasarım oluşturulmuştur. Tasarımın alt kenarı 1/8 oranında desen tekrarından oluşan yekpare bordür şeklindedir. Levhanın dikine uzanan sağ ve sol kenarları 1/3 birim tekrarlı desen şeklinde tasarlanmış, üst kenar klasik tanımlamasıyla mihrabiyeli şekilde çizilmiştir. Tasarım da hodan bitkisi sıvama tekniği ile boyanmış, renkler üzerine tarama tekniği uygulanmıştır. Katlama desen bulut motifleriyle çevrelenmiş, kenar hattı çift tahrir tekniği ile oluşturulan tasarımla eşitlenerek ayrıca tezhiplenmiştir.

Şekil 51. *Yarı üsluplaştırılmış özgün hodan motifli kenarsuyu desen tasarımı detay görünümü.*

Şekil 52. *Yarı üsluplaştırılmış özgün hodan motifli kenarsuyu desen tasarımının renkli uygulamasından detay görünüm.*

Şekil 53. Yarı üsluplaştırılmış özgün hodan motifli kenarsuyu desen tasarımının renkli uygulamasından detay görünüm.

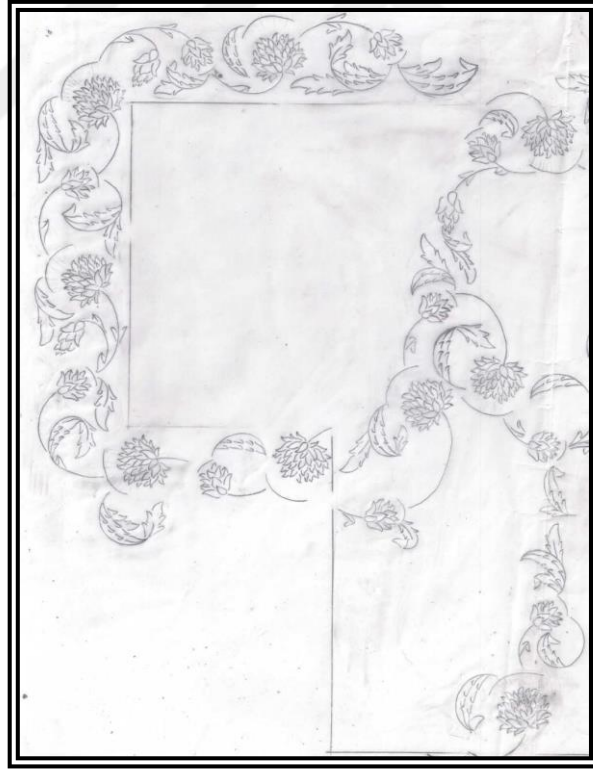
Şekil 54. Yarı üsluplaştırma anlayışıyla motifleştirilen *hodan* bitkisinin özgün tasarımından desen kesiti.

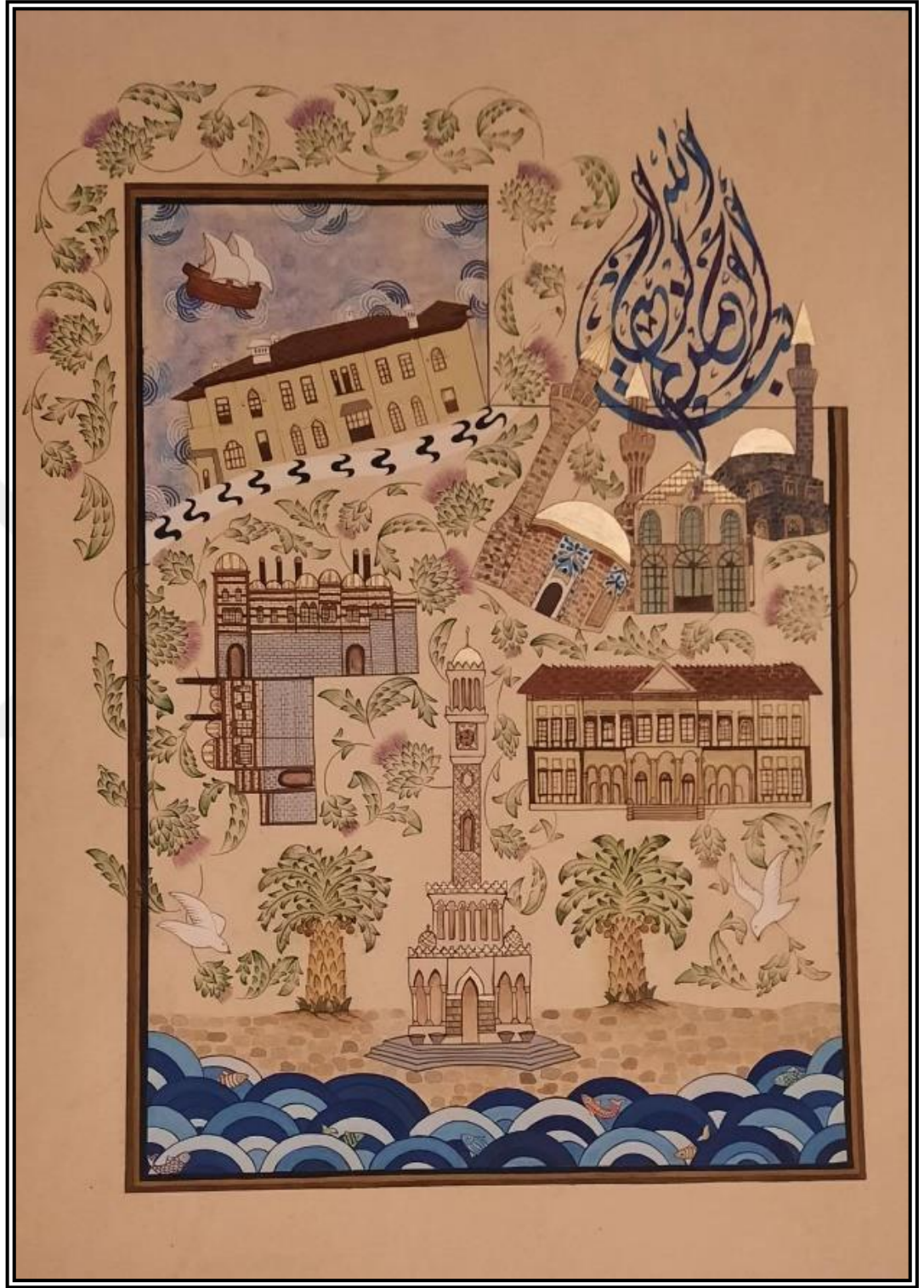
Şekil 55. Yarı üsluplaştırma anlayışıyla motifleştirilen *hodan* bitkisinin özgün tasarım uygulaması.

2.4. Enginar Bitkisinin Yarı Üsluplaştırma Örneklerinden Özgün Desen Tasarımları

İzmir'in tarihi yapıları minyatür tasarımları ile oluşturulan levhanın *tezyinâtında*, yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifleri ve klasik tezyinatta yapılmış olan *beyne's-sütûr* şeklinde tezhip tasarımı oluşturulmuştur. *Beyne's-sütûr*, yazmalarda *serlevha* ya da *zahriye* sayfası gibi özel mahiyetteki yazılı alanların satır arası boşluklarına yapılan tezhibe denilmektedir. Tam anlamıyla bu tanımla örtüşmese de aynı maksatla minyatürdeki bina aralarında yer alan boşluklara kenar deseni olarak asimetrik bir tasarım oluşturulmuştur. *Enginar* motiflerinde yer yer *şikâf* (*renkli halkârî*) ve *zer-şikaf* tekniği kullanılmış; motiflerin tohum flamaları ise *tarama* yöntemi kullanılarak zenginleştirilmiştir.

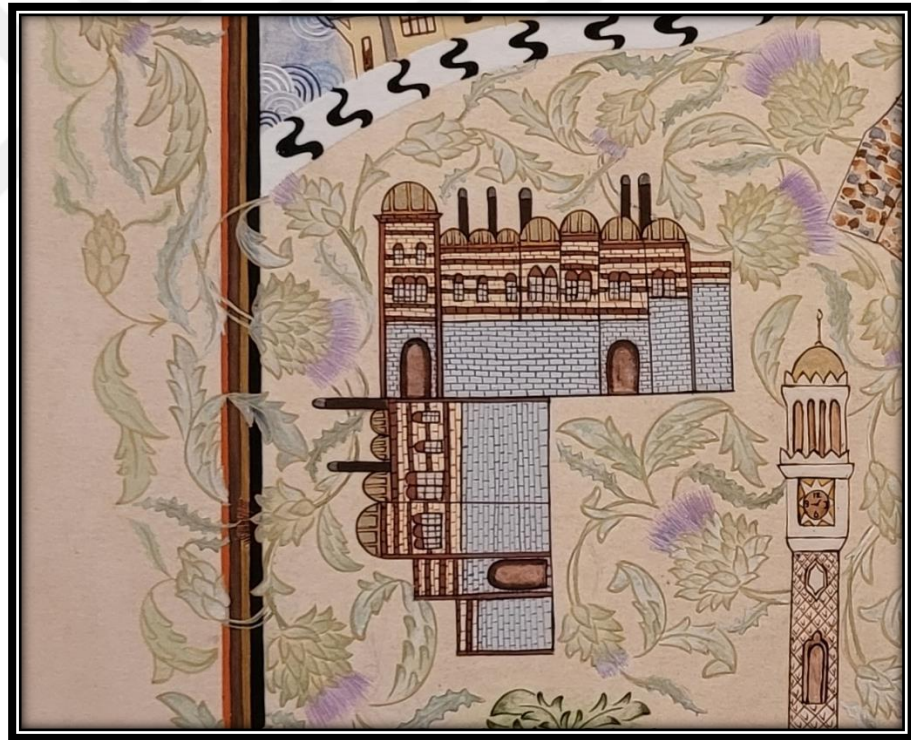
Şekil 56. Yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifli kenarsuyu desen detay görünümü.

Şekil 57. Yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifli kenarsuyu desen tasarımı.

Şekil 58. Yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifli kenarsuyu desen kesiti.

Şekil 59. Yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifli tezhip desen kesiti.

Şekil 60. Yarı üsluplaştırılmış özgün enginar motifli levha tezhibi.

SONUÇ

Sanatçılar, insanlığın varoluşundan bu yana çiçekleri, hayvanları, ağaçları yani doğayı gözlemlemiş, duygu ve düşüncelerini anlatan öğeleri *üsluplaştırma* anlayışı ile yorumlamıştır.

Araştırma konusu olarak ele aldığımız Türk tezyinatında *yarı üsluplaştırma* anlayışı ile şifalı bitkilerin yorumlandığı bu çalışmada klasik tezhip ekollerinin devamı niteliğindeki özgün motif örnekleri tasarlanmıştır. *Yarı üsluplaştırma* anlayışı ile yorumlanan *pasiflora*, *filipendula*, *hodan* ve *enginar* bitki ve çiçeklerinin anatomilerinin ve karakteristik özelliklerinin belirlenerek, çözümleme ve yorumlama aşamalarının yapılmasıyla özgün tasarımlar oluşturulmuştur. Bkz. Şekil 43,50,55,60.

Türk tezyinatında varlığı kabul görmüş üslup anlayışlarının süreç ve gelişim aşamalarının her yönüyle anlaşılması ve bu alanda yeni, etkin üslup anlayışlarının gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Ayrıca çevremizde bulunan gerek endemik gerekse karakteristik özellikleri bakımından farklı estetik çizgiler barındıran çiçeklerin, burada olduğu gibi tercih edilen metot ve düzene bağlı olarak analizlerinin yapılması daha önce de sık sık dile getirilmiştir. Bu alanda *motif zenginliğine* imkân vermesi, tasarım çeşitliliğinin gelişmesi ve özellikle geleneği olan sanat dallarıyla uğraşan sanatçıların tabiatı gözlemlemede *analiz* yapabilmelerini ve bakış açılarını güçlendirmek hedeflenmiştir.

Klasik *üsluplaştırma* ve onun yansıması olan *yarı üsluplaştırma* ilkelerinden hareketle dört şifalı bitkinin anatomik yapıları *önden*, *yandan*, *kuşbakışı*, vb. çok farklı duruş pozisyonlarına göre incelenmiş ve bu anlayışla yorumlanmıştır (Bkz. Şekil 2,3,4,24,25,28,29,30,36,37,38).

Ayrıca *pasiflora*, *filipendula*, *hodan* ve *enginar* çiçeklerinin önce *tahrirli* çizimleri, daha sonra ise *halkar*, *sıvama*, *çift tahrir*, *klasik tarz teknikleriyle* renkli uygulamaları yapılmıştır. Ele alınan her çiçeğin farklı tekniklerden yapılmış kesitleri mevcuttur.

Şifalı bitkilerin *yarı üsluplaştırma* anlayışıyla yorumlanmasıyla çeşitli motifler elde edilmiştir. İkinci bölümde tezin amacı olan uygulamalı tasarım çalışmalarına geçilmiş ve motiflere uygun özgün kompozisyonlar tasarlanmıştır. Tasarımlarda guaj boya, altın, çini mürekkebi ve *murakka* kullanılarak *tarama*, *akıtma*, *sıvama*, *noktalama*, *kalbur zereşanı*, *şıkaf*, *klasik tezhip* ve *iğne perdahı* teknikleri uygulanmıştır.

İlk olarak *pasiflora* özgün tasarım uygulamasın da *yarı üsluplaştırma* anlayışı ile bitki yorumlanmış, tasarıma uygun klasik uygulama teknikleri bir arada kullanılmıştır. Orijinal renklerine uygun çalışılan *pasiflora* bitkisi abartılı ve grafiksel bir anlatımla yorumlanarak, *rumi* ve *bulut motifi* ile zenginleştirilerek özgün tasarım oluşturulmuştur.

İkinci olarak, *filipendula* özgün tasarım uygulamasın da *yarı üsluplaştırma* anlayışı ile bitki yorumlanmış, klasik uygulama tekniklerine ve minyatür örneklerine yer verilmiştir. Tasarım, *küfi* hatlı besmele levha çevresine kenar suyu tezhibi olarak tasarlanmıştır. Tasarımda dölleme tozlukları ve taç yaprakları abartılı bir şekilde çizilmiştir. Urla'nın tarihi yapılarından olan *Hacı Turan Kamanlı Camii*, *Samut Baba Türbesi*, *Ulu Cami* ve *Denizköy Camii* minyatürleriyle tasarıma yöreye özgü bir bakış açısı kazandırılmıştır. Zemin, hat yazısında kullanılan renk ile *akıtma* tekniği ile boyanmış, tavus kuşu motifi ile zenginleştirilen tasarım oluşturulmuştur.

Üçüncü olarak *hodan* özgün tasarım uygulamasın da *yarı üsluplaştırma* anlayışı ile yorumlanan bitki, kuş ve bulut motifi bir arada kullanılmıştır. Tasarımın uygulama aşamasında *sıvama*, *tarama*, *iğne perdahı*, *klasik tezhip*, *halkar* teknikleri kullanılmıştır. Küfi hatı Besmele'nin tezhibi, mihrabiyeli ve tekrarlı desen şeklinde uygulanarak karma bir tasarım oluşturulmuştur.

Dördüncü olarak *enginar* özgün tasarım uygulamasın da bitki *yarı üsluplaştırma* anlayışı ile yorumlanmıştır. İzmir'in bilinen tarihi yapılarından oluşan levhanın tezyinatında, enginar motifi ve klasik tezyinatta kullanılan *beyne's-sütur* şeklinde tezhip tasarımı oluşturulmuştur. Enginar tasarımında yer yer renkli *halkar* ve *zer-şıkaf* tekniği kullanılmış, motiflerin tohum flamaları *tarama* tekniği kullanılarak zenginleştirilen tasarım oluşturulmuştur.

Bu çalışma da *yarı üsluplaştırma* anlayışı ile yorumlanan çiçekler özgün tasarım uygulamaları aşamasında hem mimariyi minyatür tekniğinde kullanılmayı hem de klasik sanatlara özgü olan teknik ve yöntemleri birlikte kullanabilme olanağını sağlamıştır. Motiflerin kendi disiplinine kazandırılması ve yapılacak olan özgün tasarımlara yol göstermesi hedeflenmiştir. Akademik anlayışla incelenen ve yorumlanan bitkilerin, geleneği olan motif çeşitliliğine katkı sağlamasına, *üsluplaştırma* anlayışı bilincinin artmasına, estetik değer zenginliğinin çoğalmasına sebep olacağı düşünülmektedir. Çalışılmamış konusu, yöntemi, verileri ve uygulama aşamaları açısından özgün bir araştırma olanağı sağlaması bu çalışmayı uygulamaya neden olan sebeplerdendir.

KAYNAKÇA

ATASOY, Nurhan (2012). İbrahim Paşa Sarayı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı

AYVAZOĞLU, Beşir (2016). Aşk Estetiği, İstanbul: Kapı Yayınları.

BİROL, İnci & DERMAN, Çiçek (2012). Türk Tezyini Sanatlarında Motifler, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

BİROL, İnci (1999). ‘Türklerin sanata bakışı ve tezyini sanatlarda desen çizme tekniği’ Türkler Ansiklopedisi, Ankara, Eczacıbaşı Yayınları.

BİROL, İnci (2012). Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı.

ÇAĞBAYIR, Yaşar (2007). Ötüken Türkçe Sözlük, I-V., Ötüken Neşriyatı, İstanbul.

DAYIGİL, Feyzullah (1938). İstanbul Çinilerinde Lale, Ankara: Vakıflar Dergisi

DEMİRİZ, Yıldız (2005). Osmanlı Kitap Sanatlarında Doğal Çiçekler, İstanbul: Yorum-Sanat Yayınları.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2012). Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, Aydın Kitapevi Yayınları.

DURAN, Gülnur (2008). Ali Üsküdari Tezhip ve Rugani Üstadı, Çiçek Ressamı, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

ERSOY, Ayla (1988). Türk Tezhip Sanatı, İstanbul: Akbank Yayınları.

KESKİNER, Cahide (2000). Türk Süsleme Sanatlarında Stilize Çiçekler-Hatai, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

MESARA Gülbün (2015). ‘Kanuni Sultan Süleyman’ın Sernakkaşı Kara Memi’ (Editör: Ali Rıza ÖZCAN), Hat ve Tezhip Sanatı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ÖZCAN, A. Rıza (Editör) (2009), Hat ve Tezhip Sanatı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ÖZKEÇECİ, İhan. (2008). Türk Sanatında Kompozisyon, İstanbul: Yazıgen Yayıncılık.

ÖZKEÇECİ İlhan & ÖZKEÇECİ Şule Bilge (2014). Türk Sanatında Tezhip, İstanbul: Yazıgen Yayıncılık.

ÖZKEÇECİ, İlhan, ÖZKEÇECİ, Şule Bilge, Türk Sanatında Tezhip, İstanbul: Yazıgen Yayıncılık.

TANINDI, Zeren (1993). “Türk Tezhip Sanatı” Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı (Editör: N. DİYARBEKİRLİ & Mehmet ÖNDER), Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

ÜNVER, A. Süheyl (1951). Müzehhib Kara Memi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

ÜNVER, A. Süheyl (1976). İstanbul’un Mutlu Askerleri ve Şehit Olanlar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnternet Kaynakları

BİROL, İnci (2017). Türk Sanatında Sanat ve Sanatkâr Kavramları, Cilt: 12 Sayfa: 308-315, <https://www.altayli.net/turklerin-sanata-bakisi-ve-tezyini-sanatlarda-desen-cizme-teknigi.html>, [24.04.2020].

Anonim, Enginar Hapı (2012), Enginar, <https://enginarhapi.wordpress.com/> , [15.04.2021].

Adem(2012), Tezhip Nedir ve Türk Tezhip Sanatının Tarihçesi, <https://edebiyatvesanatakademisi.com/tezhip-hat-bezeme-cilt/tezhip-nedir-ve-turk-tezhip-sanatinin-tarihcesi-19065.aspx> , [21.08.2016].

Citta Slow (2010). Siz Hiç Çarkıfelek Yediniz Mi?, <https://kadirbekci53.blogspot.com/2010/06/siz-hic-carkfelek-yedinizmi.html> , [10.06.2021]

DOĞAN, Hüseyin (2022). Cynara cardunculus (Enginar) <https://kocaelibitkileri.com/cynara-scolymus/> , [09.10.2022]

DOĞAN, Hüseyin (2022). Filipendula vulgaris (Çayır melikesi), <https://kocaelibitkileri.com/filipendula-vulgaris/> , [09.10.2022]

İsimsiz (2021). Pasiflora (çarkıfelek bitkisi) nedir, nerelerde kullanılır? Çarkıfelek bitkisinin faydaları nelerdir?, <https://www.ntv.com.tr/saglik/passiflora-carkifelek-bitkisi-nedir-nerelerde-kullanilir-carkifelekbitkisinin-faydolari-nelerdir,TNm23HI8P0mGOE33pCd0Pw> , [28.06.2021].

ÇETİN, Zeynep (2019) Lezzeti ve Şifası Bol Bu Güzellikle Bir An Önce Tanışın: Hodan Otu, <https://yemek.com/hodan-nedir-faydolari/> , [12.04.2021]

KIRICI, S., İNAN, M., & KAYA, D. A., Çukurova Koşullarında Hodan (*Borago officinalis* L.) Bitkisinin Yetiştirilme Olanaklarının Araştırılması, https://www.researchgate.net/profile/Memet-Inan/publication/355904042_25Boragoofficinalis/links/61839d71a767a03c14ef9f98/25Boragoofficinalis.pdf

SEZİK, Ekrem (2017), Passiflora ne işe yarar?, <https://www.haberturk.com/saglik/haber/1394757-passiflora-ne-ise-yarar> , [01.01.2021]

YEŞİLADA, Erdem, Uykusuzlukta pasiflora bitkisi ne kadar etkili?, <https://www.erdemyesilada.com/tr/uykusuzlukta-pasiflora-bitkisi-ne-kadar-etkili-a> , [06.01.2021]

Anonim (2021), Ulmaria'nın yararları ve özellikleri, çareleri ve kontrendikasyonları, <https://tr.nature-via.com/benefits-and-properties-of-the-ulmaria-remedies-and-contraindications>, [15.04.2021]

Makaleler

MAHİR, Banu (1988), “Kanuni Döneminde Yaratılmış Yaygın Bezeme Üslubu Sazyolu“, Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi, Yıl 18, Sayı 54, Şubat 1988, ss.28.

ÇAĞMAN, Filiz (1968), “Ehl-i Hiref” (Kanuni Dönemi Osmanlı Saray Sanatçıları Örgütü), Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi, Yıl 18, Sayı 54, Şubat 1968, ss. 14

Basılmamış Kaynaklar

KOÇYİĞİT, Mine (2005). Yalova Dilinde Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, dan. Prof. Dr. Neriman Özhatay, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Ana Bilim Dalı, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

HAZAL SALTAN

Kariyer Hedefim:

Eğitim hayatım süresince edindiğim bilgi ve becerilerimi, iş hayatı birikimlerimle birleştirip geliştirerek alanımla ilgili araştırmalar yapmak ve bu araştırmalar doğrultusunda Klasik sanatlara olumlu yönde katkıda bulunarak Akademi de yükselmek.

Eğitim:

Yüksek Lisans: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü / Geleneksel Türk Sanatları (2019-)

Lisans: Dokuz Eylül Üniversitesi / Geleneksel Türk Sanatları Bölümü- Tezhip Anasanat Dalı (2015-2019)

Ön Lisans: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Turgutlu Meslek Yüksekokulu / Geleneksel El Sanatları (2012-2014)

Lise: Konak Karataş Anadolu Lisesi

Katıldığım Eğitim ve Seminerler:

Dokuz Eylül Üniversitesi - Buca Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon Eğitimi - 2019

YDS Akademi-İngilizce Kursu- B1 Seviyesi -2018

İş/Staj Deneyimlerim:

- 1- Darüşşafaka Cemiyeti – Görsel Sanatlar Öğretmeni / 2019-
- 2- İzmir Urla Belediyesi – Usta Öğretici / 2016-2019
- 3- Serra Saklıköy Butik Turizm İşletmeleri – Servis Elemanı / 05.2015 – 09.2015
- 4- İzmir Olgunlaşma Enstitüsü – Stajyer / 2018
- 5- Urla Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü – Stajyer / 2017

Projeler:

- 1- Türk Kùltür Mirasını Mayalayanlardan Sanata Yansıyanlar Karma Sergisi / 09.2021
- 2- Sabancı Kùltür Merkezi Tarihi İzmir Resmi Duvar Boyama / 10.2018
- 3- DEÜ GSF Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip Anasanat Dalı 2017-2018 Eğitim Dönemi Sergisi / 06.2018

İlgi Alanlarım:

- 1- Gelişim psikolojisi kitapları okumak
- 2- Çizim ve resim yapmak
- 3- Sanatsal etkinliklere ve sergilere katılmak
- 4- Sosyal Yardım Etkinliklerinde rol almak
- 5- El sanatları tasarımı oluşturmak
- 6- Balık tutmak
- 7- Film izlemek

Referanslar:

- 1- Doç. Aynur Maktal (Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü Hat Sanatı ASD BŞK V.)
- 2- Derya Çağan Orhunbilge (Urla Belediyesi Eski Kadın ve Aile Hizmetleri Müdür V.)
- 3- Nur Özlen (Darüşşafaka Cemiyeti Urla Rezidans İnsan Kaynakları)